

Doracaku për Vlerësimin e Ndikimit Buxhetor të Nismave të Reja Qeveritare

Përmbajtja

1.	Hyrje	4
1.1	Fushëveprimi i Doracakut	4
1.2	Kush duhet ta përdorë këtë doracak?	4
1.3	Përmbledhja e Metodologjisë së Vlerësimit.....	5
1.4	Procesi i Përlllogaritjes së Kostos nga Lartë Poshtë dhe.....	5
2.	Elemente të Kostimit të Nismave të Reja në Kontekst të Programeve	8
2.1	Hyrje.....	8
2.2	Programi	9
2.2.1	Listë verifikimi për programe	10
2.3	Pema e Programit	10
2.4	Qëllimi i Politikës.....	13
2.4.1	Marrëdhënia ndërmjet qëllimeve dhe objektivave.....	13
2.4.2	Listë verifikimi për Qëllimet e Politikës.....	14
2.5	Objektivi i politikës.....	14
2.5.1	Marrëdhënia ndërmjet objektivave dhe produkteve	15
2.5.2	Listë verifikimi për Objektivat e Politikës.....	16
2.6	Standardi i politikës.....	16
2.6.1	Listë verifikimi për standardet	17
2.7	Projektet	17
2.7.1	Listë verifikimi për projekte	18
2.8	Produktet	18
2.8.1	Listë verifikimi për produktet individuale	22
2.8.2	Listë verifikimi për produktet e programit të marra të gjitha së bashku.....	23
2.9	Aktiviteti.....	24
2.9.1	Lidhja ndërmjet produkteve dhe aktiviteteve	24
2.9.2	Lista verifikuese për aktivitete.....	26
2.10	Treguesit e performancës	26
3.	Përcaktimi i inputeve dhe kostos së tyre	28
3.1	Hyrje.....	28
3.2	Shpenzimet në lidhje me stafin (Kodi 111).....	30

3.3	Mallra dhe shërbimet si inpute (Kodi 130)	31
3.4	Transferet (Transfere dhe Subvencione) (Kodi 20)	31
3.5	Trajtimi i shpenzimeve për investime (Kodi 30)	31
3.6	Trajtimi i Kostove pothuajse fikse dhe Kostove Marxhinale gjatë specifikimit të inputeve të aktiviteteve për realizimin e produkteve	33
3.7	Proporcionimi.....	33
3.8	De minimis	33
3.9	Kontigjencat	34
3.10	Burime të informatave.....	34
3.11	Dallimi ndërmjet kostos për njësi të inputetit dhe kostos për njësi të produktit	35
3.12	Burimet e financimit.....	36
4.	Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Dokumentet Vendimmarrëse	38
4.1	Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor i Koncept Dokumenteve.....	38
4.1.1	Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Projektligjet dhe Aktetnënligjore të Qeverisë40	
4.1.2	Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor i Marrëveshjeve Ndër-Institucionale	42
4.2	Kostimi dhe vlerësimi i ndikimit buxhetor për Strategjitë dhe Planet e Veprimit.....	42
4.2.1	Zbatimi i strukturës së VNB-së për Planet e Veprimit për Zbatimin e Strategjive	43
4.3	Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Vendimet e Qeverisë	46
1.	Shtojca	47
1.1	Një Rast Studimi për Dogana dhe Akzicë si Program Shpenzimi	47

1. Hyrje

1.1 Fushëveprimi i Doracakut

Manuali i vlerësimit të ndikimit buxhetor për nismat e reja synon që organizatave buxhetore tu ofrojë udhëzime për t'i ndihmuar në identifikimin e kostove që kanë të bëjnë me nismat të reja që propozohen në kuadër të fushës së tyre të përgjegjësive, dhe burimet e propozuara të financimit. Veç kësaj, informatat që dalin gjatë procedurave të përshkruara në këtë manual kanë për qëllim që të shfrytëzohen në procesin e vendimmarrjes për prioritizimin e politikave të ministrisë. Në fund, informatat e kostimit mund të përdoren krahas procesit të planifikimit buxhetor për të siguruar financim dhe implementim të politikave dhe identifikim, dhe që ndikimi i tyre të jetë i identifikuar dhe i matshëm.

Në parim, politikat që janë në strategjitë sektoriale dhe të ministrive të cilat përfshihen në KASH duhet të kostohen plotësisht dhe të jenë të lidhura me arritjen e objektivave dhe produkteve të matshme para përfshirjes në KASH. Kjo është plotësisht konsistente me nenin 7, 29, 31 dhe 49 të Rregullores 09/2011 të Punës së Qeverisë të Republikës së Kosovës. Ky manual ofron udhëzimet dhe procedurat për implementimin e elementeve të këtyre neneve.

Ky doracak përmban këshilla për mënyrën e krijimit të një plani të mirë me produkte dhe aktivitete të rradhitura, si dhe me kosto të aktiviteteve të tilla dhe burime të financimit për nismën e re:

- Të ofrojnë një deklaratë gjithëpërfshirëse se si Ministria mendon t'i vëjë në veprim nismat e reja qeveritare që do të informojnë qeverinë, kuvendin dhe publikun.
- Llogaritjen e kostove për zbatimin e nismave të reja, dhe përcaktimin e burimeve të propozuara të financimit.

Më tutje, doracaku është një vegël praktike që Ministria mund t'a përdorë në përcaktimin e përmbajtjes së planit për përfshirjen e nismave të reja në buxhet- në mënyrën në të cilën janë të përcaktuara politikat, qëllimet, objektivat, projektet, produktet dhe aktivitetet dhe të ndërlidhura në mënyrë që të jepet një përshkrim i qartë. Shndërrimi i nismave të reja në veprime praktike duhet të jetë transparent.

Ky udhëzues ofron përkufizime dhe shembuj ilustrativ të praktikave të mira – dhe lista verifikimi për shqyrtim para se t'i afroheni kompjuterit. Shembuj nga Kosova janë përdorur për një pjesë të madhe të këtij manuali.

1.2 Kush duhet ta përdorë këtë doracak?

Ky doracak mund të përdoret nga çdo person që është i përfshirë në zhvillimin dhe propozimin e nismave të reja në organizatë, dhe rezultatet e Vlerësimit të Ndikimit Buxhetor mund të përdoren nga qendra e Qeverisë (Zyra e Kryeministrit dhe Ministria e Financave) për analizim dhe shqyrtim para se të merret vendimi.

1.3 Përmbledhja e Metodologjisë së Vlerësimit

Qasja për Vlerësimin e Ndikimit Buxhetor të nismave të reja do të jetë nga poshtë – lartë për përlllogaritjen e kostove të aktiviteteve të nevojshme për zbatimin dhe mirëmbajtjen e nismave të realizura. Propozuesit duhet që për këto nisma të:

1. Përcaktojnë se çfarë duhet të arrihet në kuptim të qëllimeve të dëshiruara dhe objektivave, dhe
2. Të përcaktojnë produktet dhe aktivitetet që nevojiten për arritjen e objektivave.

Për secilin aktivitet bëhet përcaktimi i inputeve siç janë:

1. Lloji i burimeve njerëzore;
2. Koha e nevojshme për përfundimin e punës;
3. Materialet e nevojshme; dhe
4. Pajisjet që duhet të përdoren.

Këto inpute pastaj kostohen duke përdorur informata të çmimeve relevante nga burime të ndryshme, siç janë niveli i pagave në sektorin publik dhe shtesat tjera dhe ofertat në prokurimet e bëra në të kaluarën dhe ato të tanishme, për rastet kur informata e tillë është në dispozicion.

Kostot individuale do të mblidhen sipas kategorive ekonomike buxhetore për të mundësuar një përfshirje më të lehtë në dokumentacionin buxhetor. Të gjitha kostot për aktivitetet pastaj do të mblidhen vertikalisht deri në nivel të nismës. Një proces i tillë rezulton me një shifër të kostove të nismës duke bërë përlllogaritjen e kostove të aktiviteteve që duhet të ndërmerren për të zbatuar nismat dhe aktivitetet që kanë të bëjnë me ofrimin e vazhdueshëm të të mirave publike (produkteve) që janë specifike për nismën.

Në pjesët në vijim do të përshkruhen hapat që duhet të ndërmerren nga zyrtarët e organizatave buxhetore. Siç është dhënë më lartë, një analizë e mirë e qëllimeve dhe objektivave të nismës është e nevojshme për t'i zbrërthyer ato në aktivitete të hollësishme. Një orar për detyrat që duhet të kryhen për të kryer punën do të nevojitet me qëllim që të bëhet një planifikim i rrjedhës së parasë së gatshme për fazat fillestare dhe pasuese të nismave. Organizatat buxhetore mund të përdorin planet e tilla të parasë së gatshme për t'i përfshirë në kërkesat për financim nga buxheti.

1.4 Procesi i Përlllogaritjes së Kostos nga Lartë Poshtë dhe

Metoda e përlllogaritjes së kostove të nismës përbëhet nga një numër fazash, si në vijim.

FAZA E PARË – Të përcaktohet se çfarë do të arrihet dhe si do të arrihet

Përcakto qëllimeve e matshme, të cilat mund të formulohen apo të merren nga ndonjë dokument strategjik. Pastaj, të zbrërthetet qëllimi në objektiva dhe të përcaktohen produktet që janë të nevojshme për arritjen e objektivave. Më tej, të përcaktohen aktivitetet individuale që nevojiten për të krijuar produktet. Një prezantim grafik në formë të pemës mund të ndihmojë në paraqitjen e marrëdhënieve hierarkike ndërmjet qëllimeve, objektivave dhe koncepteve përkatëse..

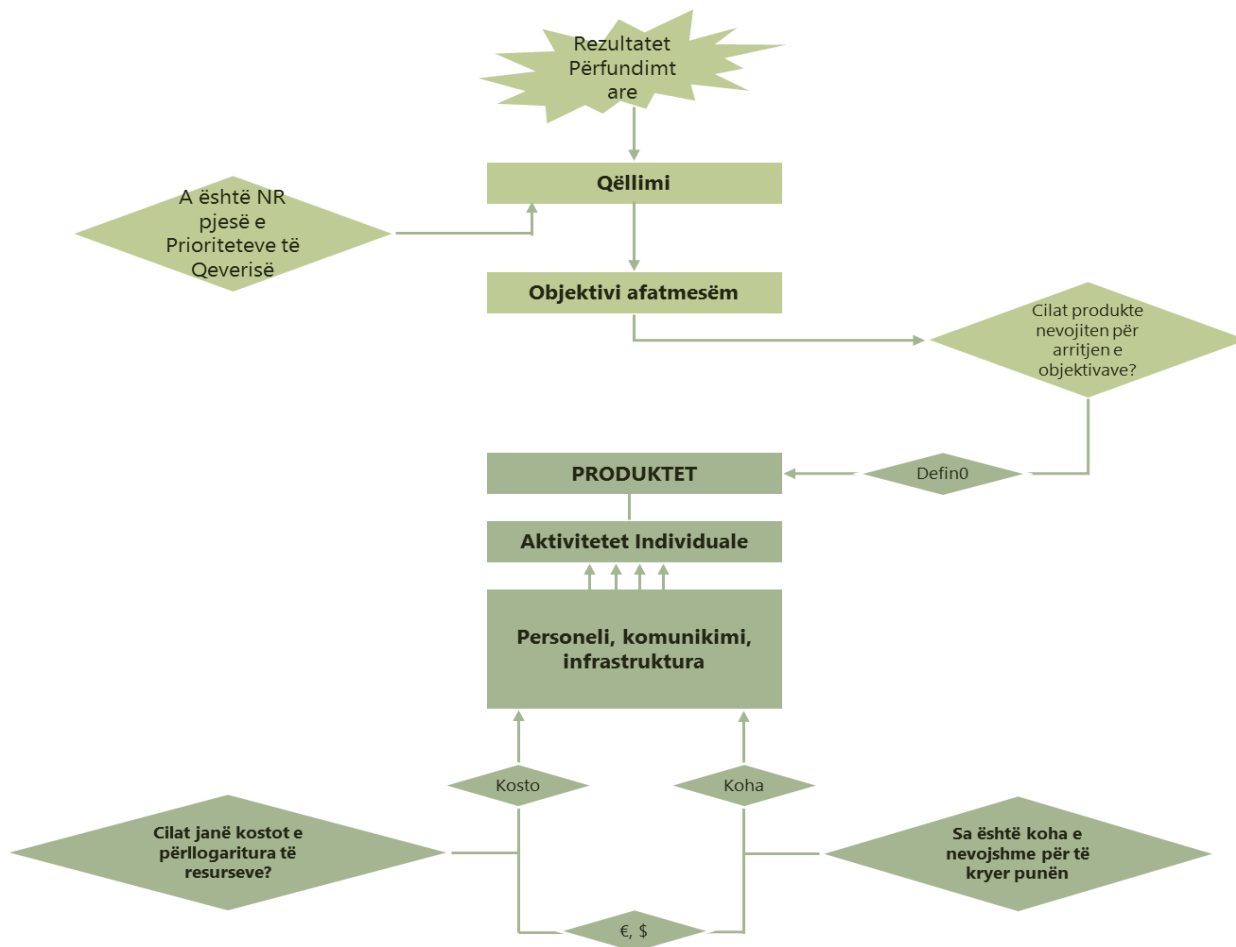

Figura 1: Përlogaritja e kostove të aktiviteteve

FAZA E TRETË – Të llogariten kostot për secilin aktivitet të identifikuar.

Kostot duhet të kategorizohen sipas kategorive ekonomike. Me qëllim që kostot t'u bashkëngjiten aktiviteteve, së pari duhet që aktiviteteve t'i caktohen disa resurse specifike si inpute. Kjo nënkupton që secilit aktivitet t'i caktohet një vlerësim i kohës së nevojshme për secilën kategori të stafit dhe materialet e pajisjet e nevojshme. Pas identifikimit të resurseve të nevojshme për kryerjen e aktiviteteve, hapi tjetër është të përlogaritur se sa kushtojnë resurset. Për stafin, kjo mund të nënkuptoj paga për kohën e shpenzuar në kryerjen e aktivitetit. Për materiale, do të thotë kostoja e sasisë së materialit të përdorur . Informatat në lidhje me kostot mund të sigurohen nga burime të ndryshme, të cilat do të shtjellohen në pjesën 3.10.

FAZA E TRETË – Pas identifikimit të kostove për të gjitha aktivitetet, ato duhet të mblidhen për të gjetur totalet deri në nivel të nismës. Kjo do të rezultojë me disa nëntotale për kostot e aktiviteteve për krijimin e një produkti, pastaj totali i kostove të produkteve për të gjetur koston totale të një objekti dhe në fund duke mbledhur totalet e kostove të objektivave mund të gjendet kostoja totale për qëllimin.

FAZA E KATËR – Pas përlogaritjes së kostos totale të nismës, hapi tjetër është identifikimi i burimeve të propozuara të financimit për zbatimin e iniciativës. Burimet e tilla të financimit janë:

- 1) Mundësi për kursime, që do të thotë që propozuesi dëshiron të gjejë mjete në kuadër të kufirit buxhetore, e si rrjedhim nuk do të kërkojnë mjete shtesë nga Ministria e Financave për zbatimin e kësaj iniciative;
- 2) Mjete shtesë, që do të thotë se propozuesi dëshiron të kërkojë mjete shtesë nga Buxheti, e që mund të rezultojë me:
 - a) Kërkesë për Buxhet Shtesë në procesin buxhetor; ose
 - b) Ndryshime në buxhetin aktual që është miratuar nga qeveria dhe kuvendi;
- 3) Huamarrje, do të thotë që propozuesi dëshiron që nismën ta financojë, plotësisht ose pjesërisht, përmes mjeteve të marra hua, e që në fund bëhen pjesë e kufirit buxhetor.
- 4) Partnerët zhvillimor, nënkupton se propozuesi dëshiron që nismën ta financojë, plotësisht ose pjesërisht, me grante nga donatorët;
- 5) Financim tjetër (PPP) – Partneritetet Publiko-Private janë një formë tjetër e financimit që mund të përdoret nga organizatat buxhetore në rast se forma e tillë e financimit është e realizueshme me përfitime.

		Aktivitetet individuale				
Resurset	Kat. e Shpen.	Burimet e Financimit				
		Mundësitë për Kursime	Financim shtesë	Huamarrje	Partnerë Zhvillimor	Financim tjetër (PPP)
Stafi	Paga dhe mëditje	€				
Konsulencë/dizajn	Mallra dhe shërbime				€	
Komunikim	Mallra dhe shërbime					
Mirëmbajtje	Mallra dhe shërbime					
Infr. Trans.	Zë kapital					
Ndërtesa	Zë kapital			€		
Mirëmbajtje	Mallra dhe shërbime					
Furnizime > 1000€	Zë kapital		€			
Pajisje > 1000€	Zë kapital					

Figure 2: Funding Sources for Resources

Në përgjithësi, informatat të cilat mbledhen nga organizatat buxhetore gjatë këtij procesi do të dëshmojë që janë të vlefshme për planifikimin e punës së tyre në zbatimin e nismës si dhe për të siguruar financim për të mundësuar zbatim të lehtë.

2. Elemente të Kostimit të Nismave të Reja në Kontekst të Programeve

2.1 Hyrje

Qasja e buxhetimit në Kosovë është ende në evoluim mirëpo ekziston një vizion i qartë se ku do të shkojë dhe si do të duket pas përfundimit të reformave. Tashmë kërkohet nga ministrinë të dorëzojnë deklarata në lidhje me politikat e tyre, mënyrën se si misioni i tyre lidhet me ato dhe çfarë dëshirojnë të arrijnë me këto politika në terma të matshëm. Nuk ka qenë e suksesshme në të gjitha rastet mirëpo mund të vërehen përmirësime, ku Qendra e Qeverisë e përbërë nga Zyra e Kryeministrit dhe Ministria e Financave i prijnë kësaj pune. Një prej reformave kryesore që do të bëhet nga Ministria e Financave është futja në përdorim e programeve. Derisa kjo gjë të zbatohet, mungesa e programeve nuk paraqet pengesë për implementimin e këtij manuali – zakonisht aty ku nuk ka strukturë programesh, kemi departamentet që janë në nivel të njëjtë me programet.

Kur nuk ka program, në excelin e bashkëngjitur duhet të identifikohet departamenti përgjegjës me iniciativën e politikës që kostohet. Pavarësisht kësaj, struktura logjike që ka të bëjë me programet do të ndiqet pasi ndihmon në akomodimin e inkorporimit eventual të programeve dhe nuk e prish qasjen e kostimit nga poshtë-lartë siç është përmendur më lartë.

2.2 Programi

Programi përmban gjithë punën e lidhur me një fushë koherente të politikës. Ai përfshinë zhvillimin dhe zbatimin e politikës. Çdo program duhet të jetë i veçantë nga të gjitha programet tjera.

Si një rregull i përgjithshëm, të gjitha programet duhet të përkufizohen në terma të politikës që ato zhvillojnë dhe zbatojnë, dhe jo të funksioneve. Kjo bëhet pasi e gjithë pjesa e mbetur e punës së kostimit të politikës është e organizuar rreth Qëllimit, Objektiveve dhe Produkteve të **Politikës**. Do të jetë shumë vështirë të realizohet kjo punë në qoftë se vetë politika është e paqartë.

Në kontekstin aktual të buxhetimit në Kosovë, për derisa nuk ka programe, prapë ka politika të cilat duhet të implementohen dhe të kostohen dhe këto politika formulohen për të dhënë rezultate. Prandaj, në këtë kontekst, politikat duhet të lidhen dhe të përvijohen në kuptim të departamentit/ministrit që bën implementimin e tyre.

Përshkrimi i programit¹ duhet që thjeshtë të japë kompetencat e programit. Në rastet kur kjo është e pamundur atëherë në Tabelën Excel duhet të shkruhet **Ministria** përkatëse dhe departamenti implementues. **Deklarata e Politikës së Programit** duhet të identifikojë politikën për të cilën Programi është përgjegjës. Duhet të ekzistojë një lidhje e qartë midis Deklaratës së Politikës së Programit dhe dokumenteve publike që parashatrojnë agjendën politike. Këto mund të jenë Programi i Qeverisë, Strategjia për Zhvillim Kombëtar, Strategji Nder sektoriale, Strategji Sektoriale, Strategji Nen sektoriale ose dokumente tjerë të ngjashëm.

Për rrugë², një përshkrim i mirë i politikës së programit mund të jetë:

Politika e këtij programi mbështetet në direktivat dhe legjislacionin evropian: një sistem ligjor rregullativ që është i bazuar në kushtet dhe afatet e përcaktuara në marrëveshjet me organizatat ndërkombëtare, në pajtim me standardet evropiane. Politika e programit synon të arrijë: zhvillimin, rehabilitimin dhe mirëmbajtjen e rrjetit të rrugëve kombëtare (me burimet e nevojshme financiare), që përkrah dhe inkurajon zhvillimin e ekonomisë dhe i cili përmbush të gjitha nevojat për transport të përhershëm rrugor, me kosto të ulët të shfrytëzuesit dhe nivel të lartë të sigurisë.

Shpesh ndodh që programet përkojnë saktësisht me Drejtoritë, por kjo nuk ndodh në çdo rast. Ndonjëherë dy ose më shumë Drejtori janë të përfshira në të njëjtin Program pasi ato kanë përgjegjësi të ndryshme por për të njëjtën fushë të politikës. Kështu për shembull, Programi për Menaxhimin e Shpenzimeve Publike (Ministria e Financave) përfshin Drejtorinë politika për çështje makroekonomike dhe fiskale, departamentin me përgjegjësi për politikat e formulimit të

¹ When Program is mentioned, Ministry and Department should be used until a program structure has been initiated.

² An example from Roads Department is taken through the body of this manual to illustrate the points made in the guide. Other examples are presented in annexes.

buxhetit vjetor dhe KASH-it, departamentin me përgjegjësi për implementimin e buxhetit sa i përket pagesave, llogarive dhe kontrollit financiar. Kur një program përfshin dy ose më shumë departamente, kjo nuk përbën asnjë ndryshim në lidhje me marrëdhëniet menaxheriale dhe hierarkike brenda institucionit buxhetor. Në raste të tilla ka kuptim të krijohen nënprograme që kontribuojnë në programin kryesor³.

2.2.1 Listë verifikimi për programe

1. Sa i përket implementimit, a është e qartë politika në nivel programi/departamenti/ministrie?
2. A ka politika implementimi i të cilave është përfshirë në më shumë se një Program Ministri/Departament? Nëse po atëherë përcaktoni edhe njëherë fushëveprimin në mënyrë që të paraqitet në një program/ministri/departament ose bëni një riorganizim.

2.3 Pema e Programit

Një mënyrë skematike për të përshkruar punën e planifikuar të një Programi.

Tregon se si burimet e shpërndara në detyra individuale (aktivitete) eventualisht do të çojnë në realizimin e ambicieve afatgjata të politikës (qëllimeve). Shuma totale e burimeve të shpërndara në aktivitete do të barazojë shpenzimet totale të buxhetuara të programit. Ose, e parë nga një këndvështrim tjetër, do të tregojë se si ambiciet afatgjate të politikës (qëllimi) konvertohen në një tërësi ose grup konkret detyrash (aktivitete) të cilat do të kryhen vit pas viti dhe produktet të cilat mund të maten dhe monitorohen me qëllim që të sigurojnë zbatimin e politikës së synuar. Aktivitetet për t'u ndërmarrë kanë inpute ndërsa inputet kanë kosto.

Pema e programit përfshin çdo nivel të planifikimit dhe analizës së buxhetit dhe mbulon çdo zë (artikull apo pozicion) të kostove të programit. Paraqet përfaqësim më gjithëpërfshirës të lidhjes së programit ndërmjet politikës dhe kostos për implementimin e saj. Lidhja e të gjitha aktiviteteve me Qëllimin e Politikës mund të gjurmohet nëpërmjet Produkteve dhe Objektivave të programit.

Diagrami më poshtë tregon modelin e përgjithshëm të pemës së programit.

³ A Basic Model of Performance Based Budgeting Marc Robinson and Duncan Last

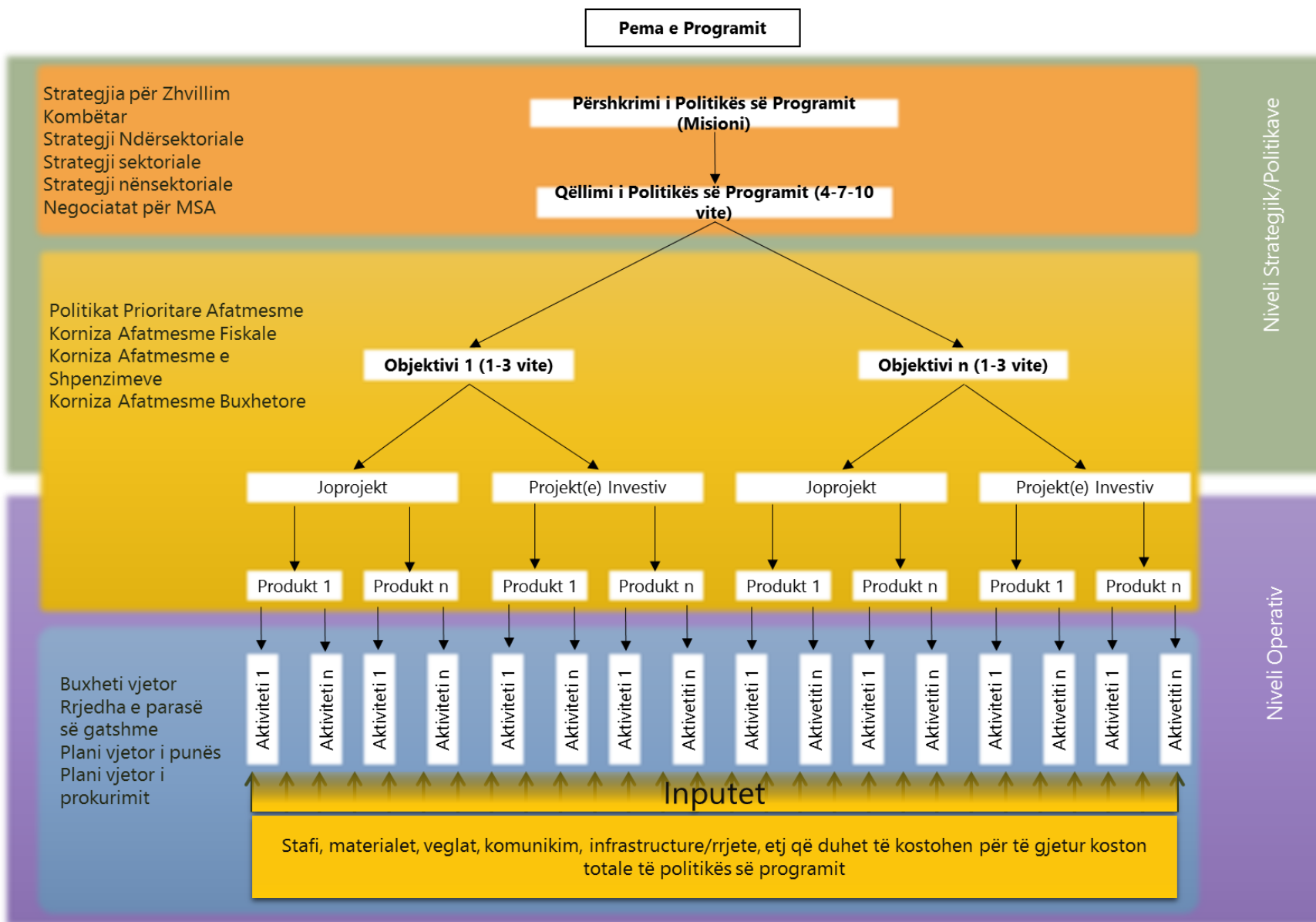

Figura 3: Pema e programit

2.4 Qëllimi i Politikës

Qëllimi i politikës përkufizohet si rezultat i matshëm, i dëshiruar për t'u arritur nga veprimet e qeverisë në një periudhë afatmesme-afatgjatë (përtej periudhës së KASh-it).

Qëllimi është synimi afatgjatë për një Program. Ai do të arrihet në një moment përtej planit afatmesëm – domethënë në vitin 4 ose më vonë. Disa politika kanë shtrirje më të gjatë kohore, dhe kjo duhet të reflektohet në përshkrimin e Qëllimit. Qëllimet duhet të jenë të matshme në një farë mënyre, në të kundërtën do jetë e pamundur të kuptohet se a janë arritur dhe kur janë arritur.

Qëllime afatgjata të politikës mund të jenë.

Qëllime Afatgjata të Politikës mund të jenë:

- *Përfundimi i tre korridoreve kryesore të rrugëve kombëtare deri në vitin 2020, me shpejtësi 90 km/h dhe me qëndrueshmëri strukturale dhe shtresore në harmoni me peshë maksimale të lejuar të kamionëve në vendet e BE-së;*
- *Rrugë në kushte të mira ose të pranueshme (përcaktuar si IRI më i vogël se 4.0 për kushte të mira dhe IRI⁴ më pak se 5.0 për kushte të pranueshme) të arritura për mbi 75% të rrjetit deri në vitin 2021.*
- *Aksidente fatale dhe serioze të reduktuar me 30% deri në vitin 2018, nga xx milion kilometra të automjeteve në vitin 2011;*
- *Koha e mesatare e udhëtimit ndërmjet 4 qyteteve më të mëdha në Kosovë e shkurtuar.*

Këto Qëllime janë specifike dhe shmangin përsëritjen e Politikës së Programit. Caqet sasiore dhe datat janë dhënë si shembuj. Është e qartë që duhet pak të mendohet për trajektoren e qëllimit në planin afatshkurtër dhe afatgjatë. Çfarë nevojitet si një bazë fillestare dhe një varg caqesh reale të cilat reflektojnë përpjekjet dhe ndikimin e ndërtimit të rrugëve.

2.4.1 Marrëdhënia ndërmjet qëllimeve dhe objektivave

Puna në drejtim të arritjes së Qëllimit mund të ketë filluar, ose mund të filloj gjatë periudhës afatmesme. Në të dyja rastet, duhet të hartohen Objektivat të cilat do të sjellin progres në drejtim

⁴ International roughness index: a measure of ride quality. Higher road roughness means increased operating costs for vehicles (i.e. lower efficiency of network). See Section on Standards below

të arritjes së Qëllimit në një ose më shumë vite në planin afatmesëm. Periudha afatmesme përbëhet nga vitit aktual (viti 0) dhe tri vitet e ardhshme (vitet 1 deri 3).

Nëse Qëllimi nuk ka Objektiva që janë të lidhura me të, atëherë kjo nënkupton se puna për arritjen e Qëllimit nuk do të filloj deri në fund të planit afatmesëm – që do të thotë minimalisht në vitin 4.

2.4.2 Listë verifikimi për Qëllimet e Politikës

1. A përshkruhet në përkufizim qartë e arritura e politikës që dëshirohet të arrihet në vitin 4 apo më vonë?
2. A është përfshirë në përkufizim afati kohor i përshtatshëm me natyrën e politikës?
3. A jepen hollësi në përkufizim për mënyrën e arritjes së Qëllimit në vend apo si shtesë ndaj përshkrimit të të arriturës së politikës? Nëse po, mund të ketë pak konfuzion ndërmjet dy skajeve – që janë të përshkruara në Qëllime dhe Objektiva – dhe mënyrat që janë përshkruar tek Produktet.
4. A ekzistojnë objektiva, të cilat kontribuojnë në arritjen e Qëllimit në një ose më shumë vite të periudhës afatmesme? Nëse jo atëherë mos do të thotë kjo që ju planifikoni ta filloni punën vetëm mbas vitit të katërt apo përtej vitit të katërt

2.5 Objektivi i politikës

Objektivat e politikës përkufizohen si:

Arritje specifike të politikës, saktësisht të matshme në kohë, numër dhe kosto, që mund të arrihen gjatë periudhës së KASH-it dhe që janë hapa të ndërmjetme drejt arritjes së Qëllimit të Politikës.

Të gjitha shpenzimet e ministrisë duhet të kontribuojnë në përmbushjen e Objektivave të deklaruar.

Objektivat përkufizojnë arritjet e planifikuara në çdo vit të planit afatmesëm. Koncepti në përgjithësi i pranuar i Menaxhimit të Financave Publike për periudhën afatmesme gjithmonë ka parasysh katër vite – viti aktual (viti 0) dhe tre vitet e ardhshme (vitet 1 deri 3). Një Objektiv mund të kontribuojë në arritjen e qëllimit, i cili sikurse e kemi parë, do të përmbushet në një moment përtej periudhës afatmesme. Objektivi mund të përshkruajë përfundimin e një veprimi që ka filluar disa vite më herët. Objektivi mund të përshkruajë punën që vazhdon nga një vit në tjetrin.

Në objektivi duhet të deklarohet qartë se çfarë planifikoni të arrini deri në fund të vitit përkatës. Duhet të jetë i matshëm në mënyrë që ju (dhe të tjerë) më pas të mund të vlerësoheni se a është përmbushur, kështu që secili objektivi duhet të shkruhet i shprehur në formën SMART:

- **Specifik**
- **Matshëm**

- **Arritshëm**
- **Realist**
- **Përcaktuar në kohë**

Pra, nuk është përshkrim i mjeteve me të cilat planifikoni të arrini Objektivin. Mjetet do të paraqiten si Produkte dhe Aktivitete.

Objektivat duhet të jenë të pavarura nga njëra-tjetra në mënyrë që të maten veçmas pa krijuar mbivendosje ose dyfishim. Ju do ta keni shumë të vështirë të përkufizoni produktin dhe të shpërndani burimet në qoftë se Objektivat nuk janë të pavarur.

Nëse kthehemi te shembulli i rrugëve

Objektivi 1.

Përmirësimi, zhvillimi dhe mirëmbajtja e infrastrukturës të transportit, e integruar në korridoret pan-evropiane dhe në harmoni me standardet ndërkombëtare, e matur me treguesit e performancës si në vijim:

Treguesi a: ndërtimi dhe rehabilitimi i XXX km rrugë kombëtare ose XX% të totalit të rrjetit rrugor në harmoni me standardet ndërkombëtare deri më [VITI 3] (të jepen sasisë përkatëse për vitet [VITIN 1] dhe [VITIN 2]).

Treguesi b: mirëmbajtja e YYY km rrugë kombëtare ose YY% të totalit të rrjetit rrugor në harmoni me standardet ndërkombëtare deri më [VITI 3] (të jepen sasisë përkatëse për vitet [VITI 1] dhe [VITI 2]).

Objektivi 2:

Përmirësimi i mbrojtjes së mjedisit, e matur me treguesin e performancës si më poshtë:

Treguesi c: Ulja e ndotjes së mjedisit të shkaktuar nga automjetet për XX% në [VITI 3] krahasuar me [VITI -1] (të jepen shifrat përkatëse për [VITI 2] dhe [VITI 3]).

Ulja e aksidenteve dhe shkurtimi i kohës së udhëtimit janë hequr nga Objektivat të cilat Ministria e Infrastrukturës i ka përcaktuar në Dokumentin e Politikave të dorëzuar për KASh 2013-2015. Këto janë synime shumë të rëndësishme dhe të vlefshme, mirëpo arritja e tyre është e dukshme vetëm në planin afatgjatë. Kjo për arsye se ndryshimet e parapara të arrihen përmes veprimeve të propozuara të politikës ka gjasa të mos jenë të verifikueshme me saktësi të mjaftueshme përgjatë periudhës së përfshirë nga Objektivat, si rezultat i efekteve të faktorëve të jashtëm – “zhurma” statistikore. Prandaj, këto synime më së miri adresohen në nivel të Qëllimeve.

2.5.1 Marrëdhënia ndërmjet objektivave dhe produkteve

Çdo objektivi do të ketë një ose më shumë produkte. **Do të ishte e pazakontë nëse do të kishim vetëm një produkt.**

Një gabim i zakonshëm është ngatërrimi i Objektivave me Produktet. Punonjës më të kualifikuar, ndërtesa të reja, teknologji dhe komunikim i përmirësuar, hartimi i raporteve dhe anketave mund të jenë gjithashtu të dëshirueshme. Të gjitha mund të jenë absolutisht të domosdoshme. Mirëpo, arritja e tyre nuk është Objektiv. Ato janë elemente dytësore për Objektivin e politikës që mund të jenë për përmirësimin e standardit të shërbimit ose të ofrimit të shërbimeve të reja.

Nëse ju keni më shumë objektiva se produkte atëherë diçka nuk ka shkuar mirë. Sigurisht që ky paraqet rast të konfuzionit.

2.5.2 Listë verifikimi për Objektivat e Politikës

1. A përshkruan çdo objektiv arritjet e politikës në fund të (ose gjatë) vitit në fjalë? A jeni të sigurt se Objektivat përshkruajnë atë që duhet të arrihet dhe jo mënyrat (mjetet) e arritjes?
2. A mund të matet objektiv?
3. A janë objektivat qartësisht të ndryshme nga njëra tjetra?
4. A mund të identifikoni produktet e lidhura me secilin objektiv?
5. A keni përkufizuar standardet që ofrojnë matës cilësor?

2.6 Standardi i politikës

Standardet e politikës përkufizohen si:

Parametra sasiorë dhe cilësorë që i japin kuptim një politike.

Objektivat duhet të ofrohen sipas një standardi të caktuar, që mund të jetë evropian, i Kosovës ose tjetër.

Objektivat dhe produktet duhet të përshkruhen në mënyrë që të mundësohet matje e arritjes kundrejt planit. Në këtë mënyrë standardet përshkruajnë masat / matësit që mund të përdoren në këtë proces. Çdo objektiv ka nevojë për specifikim të standardeve, përveç rasteve kur deklarata e objektivit (ose produktit) përmban në vetvete edhe një përkufizim të plotë të standardeve që vlejné për të.

Përkufizimi i standardit duhet të specifikohet me qartësi ose duhet të përmbledhet në mënyrë të kuptohet nga një joespecialist i fushës ose përndryshe t'i referohet një burimi publik ku mund të gjendet përkufizimi i plotë. Publike dhe mundësi të qasjes nënkuptohet me ndonjë dokument dhe/ose adresë apo faqe interneti (webpage) që është në dispozicion. Përdoruesit dhe përfituesit e mundshëm të shërbimeve do të duan të dinë se çfarë presin dhe duhet të jenë në gjendje ta marrin këtë informacion.

Shumë vende synojné standarde minimale për cilësinë e rrugëve dhe për t'i dhënë kuptim politikës përcaktohet standardi minimal për cilësinë e rrugës, që shprehet me indeksin e

ashpërsisë së rrugës (IRI)⁵. Mirëpo jo të gjitha standardet janë sasiore. Një standard tjetër ka të bëjë me pjesën e udhëtimit ku vozitësit përjetojnë nivel të pranueshëm të shërbimit (LOS) nga rrjeti rrugor. LOS përshkruan kushtet operative në kuadër të qarkullimit rrugor në kuptim të faktorëve siç janë shpejtësia dhe koha e udhëtimit, liria për manovrim, ndërprerjet në komunikacion, komforti dhe siguria. Një LOS “i pranueshëm” mund të konsiderohet si qarkullim stabil rrugor ku shumica e shoferëve në një masë e kanë të kufizuar lirinë për zgjedhjen e shpejtësisë së dëshiruar dhe për manovrim me qarkullimin. Për derisa është e qartë se ky standard është më subjektiv se sa IRI, prapë paraqet një standard që është i kuptueshëm për vendimmarrësit dhe mund të udhëzojë planifikuesit profesional të transportit.

Është me rëndësi të përmenden standardet relevante që zbatohen dhe tiparet kyçe të tyre pasi që ato në mënyrë të qartë kanë ndikim në kosto. Në shembullin tonë, standardet do të jenë për materialet që përdoren për ndërtimin e rrugës, numrin dhe gjerësinë e shiritave të komunikacionit, shpejtësitë dhe jetërat për klasë të ndryshme të rrugëve.

2.6.1 Listë verifikimi për standardet

1. A keni matës të cilësisë për secilin objektiv? Kjo mund të gjendet në vetë përkufizimin e objektivit ose në Standarde ose në të dyja.
2. A keni të dhëna që mundësojnë arritjen e këtyre standardeve? Nëse jo, çfarë hapash duhet të ndërmerren për të siguruar të dhëna të nevojshme? Dhe, çfarë masa autorizuese ose tregues të performancës mund të përdorni?
3. A jepen të plota standardet në dokumentin e KASH-it? Nëse jo: a janë përmbledhur ato në dokumentin e KASH-it në mënyrë që një jospécialist t'i kuptojë ato; dhe a ka mundësi qasjeje publike dhe të lehtë? A jepet ky burim në dokumentin e KASH-it?

2.7 Projektet

Projekti përkufizohet si:

Një grup detyrash të ndërlidhura të cilat së bashku prodhojnë një ose më shumë produkte që do të rrisin pasuritë/asetet publike.

Një projekt ka një fillim dhe një mbarim të qartë dhe zakonisht përfshin një formë të transformimit. Ndërtimi dhe vënia në përdorim e një ndërtese mund të jetë një Projekt; e njëjta gjë mund të thuhet për përmirësimin e një ndërtese ekzistuese. Projektet përgjithësisht kërkojnë shuma të mëdha burimesh investimi, prandaj ato zakonisht përfshijnë një kombinim të shpenzimeve të investimit dhe kostove të funksionimit. Projektet përgjithësisht kërkojnë më shumë se një vit për tu përfunduar.

⁵ Indeksi ndërkombëtar i ashpërsisë: masë e cilësisë së vozitjes. Ashpërsi më e lartë nënkupton kosto më të mëdha të automjeteve (me fjalë tjera efikasitet më i ulët i rrjetit).

Ekzistenca e shpenzimeve të investimit nuk nënkupton sistematikisht që kemi të bëjmë me një projekt. Puna në fjalë mund të jetë një projekt; por mund të jetë pjesë e një Projekti ashtu sikur mund të mos jetë fare Projekt. Një projekt mund të ketë shumë detyra të cilat për përfundim të suksesshëm mund të kenë nevojë për shumë kontrata të veçanta.

Projekti ka një pikë të qartë të përfundimit për punën. Mirëpo, fundi i projektit nuk nënkupton se është edhe fundi i shpenzimit. Të gjitha projektet kanë pasoja në natyrën dhe koston e punës dhe kjo duhet të reflektohet në shpenzimet e planifikuara.

2.7.1 Listë verifikimi për projekte

1. A jeni plotësisht të sigurt që Projekti juaj është vërtetë një Projekt? A mund të përfshihet ai më saktësisht si një Produkt i një projekti më të gjerë? Apo ka të bëjë thjeshtë me disa blerje, që nuk mund të konsiderohen fare si një projekt.
2. A i keni identifikuar të gjithë komponentët që duhet të realizohen në mënyrë që projekti të përfundojë me sukses?
3. Në qoftë të se keni projekt shumëvjeçar atëherë a mund të përcaktoni pozicionin që planifikoni të arrini në fund të secilit vit?
4. A i keni identifikuar kostot e funksionimit të cilat do të krijohen pas përfundimit të projektit?

2.8 Produktet

Produktet përkufizohen si:

Mallra dhe shërbime që duhet prodhuar për të kontribuar në arritjen e objektivave afatmesme dhe qëllimeve afatgjata.

Produktet duhet të përshkruajnë veprimet konkrete që do të lëvrojnë objektivat. Një produkt ideal është SMART apo më mirë SMARTER::

- **Specifik**
- **Matshëm**
- **Arritshëm**
- **Realist**
- **Përcaktuar në kohë**
- **Vlerësuar**
- **Shpërblyer**

Produktet duhet të përshkruajnë, sa më mirë që të jetë e mundur, situatën që do të ekzistojë kur produkti të jetë realizuar – në fund të vitit në fjalë ose në një datë të caktuar gjatë vitit. Shmangni përshkrimin e një faze të ndërmjetme, siç është përfundimi i aktiviteteve të shpjeguara në pjesën në vijim që ndërmerren për krijimin e produktit.

Shembull:

Shumë programe përfshijnë trajnime. Këto mund të jenë kurse të shkurtra disa ditore ose programe të mëdha kualifikimi që kërkojnë disa vite që të përfundojnë; trajnimi mund të ofrohet brenda organizatës ose të ofrohet nga një ofrues i jashtëm. Të gjitha rastet, synimi është i njëjtë – të trajnuarit/studentët duhet të pajisen me njohuri dhe/ose shkathësi të cilat nuk i kanë pasur më herët. Dhe të trajnuarit/studentët më të suksesshëm marrin një kualifikim ose organizatë që të provojë evidencën e suksesit të tyre.

Për trajnime nevojiten trajnueserë, salla trajnimi dhe materiale. Mirëpo këto janë inpute e jo produkte.

Mësuesit, dhoma dhe materialet përbëjnë kapacitetin e trajnimit. Një matje e kapacitetit të trajnimit është e nevojshme për të identifikuar numrin maksimal të ditëve të trajnimit që mund të ofrohen me kombinimin e burimeve aktuale, por nuk jep informacion se sa ditë duhet të zgjasë trajnimi. Kjo është një fazë e ndërmjetme.

Një matje e numrit të të trajnuarve/studentëve që kanë aplikuar ose janë regjistruar në një kurs, përbën një matës më të saktë mbi kërkesën aktuale për trajnim. Por nuk jep informacion mbi numrin e personave që përfunduan kursin me sukses. Njerëzit mund të dështojnë në përfundimin me sukses të kursit për arsye të ndryshme – sëmundje, arsye familjare, arsye financiare, ato mund të largohen për arsye punësimi ose puna e tyre në kurs nuk është në një nivel të kënaqshëm. Ky është një stad i ndërmjetëm më i avancuar.

Përkufizimi më i mirë është numri i njerëzve të cilët përfunduan një kurs specifik mjaftueshmërisht mirë për të përfituar një kualifikim/certifikatë. Ky është një tregues i mirë se çfarë ka arritur investimi në trajnim. Duke qenë se kurset e trajnimit ndryshojnë shumë nga njëra-tjetra, secili kurs trajnimi duhet të përshkruhet si një produkt i veçantë.

Disa rezultate përfundimtare janë të vështira për t'u përcaktuar si produkte konkrete.

Le të marrim parasysh shembullin e Rrugëve për Kosovë. Ky shembull propozon strukturimin e Projekteve dhe Produkteve për Programin e Punëve. Synimi i kësaj strukture është që t'i jepet një fokus më strategjik prezantimit të investimeve (të cilat do të mundësonin një krahasim më kuptimplotë të kosto njësive). Prandaj propozohet që në lidhje me Objektivat e dhënë më lartë, në vend të përcaktimit të një mori projekteve të vogla dhe me vendndodhje lokacione specifike, mund të bëhen përcaktimi i projekteve më të mëdha të agreguara. Këto mund të përcaktohen duke iu referuar klasifikimit të rrugëve në Kosovë në mënyrë që secili projekt të jetë konsistent me nivelin uniform të shërbimeve që është përkatës me llojin e rrugës.

Objektivi 1.

Përmirësimi, zhvillimi dhe mirëmbajtja e infrastrukturës së transportit, e integruar në korridoret pan-evropiane dhe në harmoni me standardet ndërkombëtare, e matur me treguesit e performancës si në vijim:

Treguesi a: ndërtimi dhe rehabilitimi i xxx km rrugë kombëtare ose xx% të rrjetit rrugor në harmoni me standardet ndërkombëtare deri në vitin [VITI 1] (të jepen sasitë përkatëse për [VITI 2] DHE [VITI 3]).

Për realizimin e këtij treguesi të këtij objekti, nevojiten xxx euro për realizimin e produkteve si më poshtë, të organizuara në formë projektesh⁶:

Projekti 1: Ndërtimi i korridorit Kryeqytet – Veri.

Produktet:

XXX km rrugë të ndërtuar në [VITIN 1], me një kosto YYY euro (x2x2 km in [VITI 2] me një kosto Y2Y2, x3x3 km në [VITI 3] me një kosto y3y3).

Projekti 2: Ndërtimi i korridorit Kryeqytet – Jug.

Produktet:

XXX km rrugë të ndërtuar në [VITIN 1] në segmentin kryeqytet – jug, me një kosto prej YYY euro (x2x2 në [VITIN 2] me një kosto y2y2, x3x3 në [VITI 3] me një kosto y2y3))

Projekti 3: Ndërtimi i rrugëve regjionale

Produkti:

X1X1 km rrugë të ndërtuara dhe të zhvilluar në [VITI 1] në segmentet rurale, me një kosto prej y1y1 (x2x2 km në [VITI 2] me një kosto y2y2, x3x3 km në [VITI 3] me një kosto y3y3).

Projekti 4: Modernizimi i terminaleve për udhëtar dhe mallra

Produktet:

X1X1 terminale udhëtarësh të modernizuar në [VITI 1], me një kosto y1y1 (x2x2 terminale udhëtarësh në [VITI 2] me një kosto y2y2, x3x3 terminale udhëtarësh në [VITI 3] me një kosto y3y3))

X1X1 terminale udhëtarësh të modernizuar në [VITI 1], me një kosto y1y1 (x2x2 terminale udhëtarësh në [VITI 2] me një kosto y2y2, x3x3 terminale udhëtarësh në [VITI 3] me një kosto y3y3)).

⁶ Projektet e investimit duhet të përfshijnë shpenzimet kapitale. Shpenzimet që kanë të bëjnë me mirëmbajtjen e planifikuar të pasurive, përfshirë mirëmbajtjen periodike, nuk duhet klasifikuar si projekte, por si joprojekte. Rishtrimi i rrugës si pjesë e mirëmbajtjes së asetit zakonisht nuk klasifikohet si projekt kapital. Vetëm nëse rishtrimi ndikon në performancë e asetit, p.sh. përforsimi i shtresës përtej forcës së projektuar duhet të konsiderohet si shpenzim kapital.

Përmirësimi, zhvillimi dhe mirëmbajtja e infrastrukturës së transportit, e integruar në korridoret pan-evropiane dhe në harmoni me standardet ndërkombëtare, e matur me treguesit e performancës si në vijim:

Treguesi b: mirëmbajtja e XXX km rrugë kombëtare ose XX% të totalit të rrjetit rrugor në harmoni me standardet ndërkombëtare deri në vitin [VITI 1], YYY km ose YY% të totalit të rrjetit rrugor në [VITI 2], dhe ZZZ km ose ZZ% të totalit të rrjetit rrugor në [VITI 3].

Për realizimin e treguesit të objektivit nevojiten XXX euro për produktet si në vijim:

Produkte:

XXX km rrugë në rajonin jugor të mirëmbajtura në kushte të mira sipas standardeve [të jepen hollësi teknike të standardit] në [VITI 1], me një kosto prej x1x1, YYY km në [VITI 2] me një kosto y1y1, ZZZ km in [YEAR 3], me një kosto.

XXX km rrugë në rajonin verior dhe lindor të mirëmbajtura në kushte të mira sipas standardeve [të jepen hollësi teknike të standardit] në [VITI 1], me një kosto prej x1x1, YYY km në [VITI 2] me një kosto y1y1, ZZZ km in [YEAR 3], me një kosto.

XXX km rrugë në rajonin perëndimor të mirëmbajtura në kushte të mira sipas standardeve [të jepen hollësi teknike të standardit] në [VITI 1], me një kosto prej x1x1, YYY km në [VITI 2] me një kosto y1y1, ZZZ km in [YEAR 3], me një kosto.

Nëse ka të dhëna atëherë zberthimi i mëtejshëm në nivel të llojeve të mirëmbajtjes, p.sh. rutinore, dimërore, do të mundësonte krahasim më të mirë ndërmjet njësive të mirëmbajtjes së rrugëve dhe pikëve drejt kursimeve të mundshme në efikasitet.

Objektivi 2:

Përmirësimi i mbrojtjes së mjedisit, e matur me treguesin e performancës në vijim:

Treguesi c: Ulja e ndotjes së mjedisit për XX% të shkaktuar nga emetimi i gazrave nga automjetet, deri në fund të [VITI 3] ((x1x1% në [VITI 1], x2x2% në [VITI 2], x3x3% në [VITI 3]) krahasuar me [VITI -1].

Për realizimin e treguesit të këtij objektivit nevojiten XXX euro për produktet si në vijim:

Produktet:

XXX automjete të testuara në Qendrat e Kontrollimit Teknik në [VITI 1], të cilat plotësojnë standardet e emetimit të gazrave, me një kosto të shërbimit prej x1x1, YYY automjete në [VITI 2] me një kosto y1y1, ZZZ automjete në [VITI 3] me një kosto z1z1).

XXX ligje/rregullore/direktiva të miratuara të cilat rregullojnë standardet e emetimit të gazrave, me një kosto totale prej YYY euro (x1x1 ligje/rregullore/direktiva të miratuara në [VITI 1], x2x2 ligje/rregullore/direktiva të miratuara në [VITI 2], y3y3

ligje/rregullore/direktiva të miratuara në [VITI 3]).

XXX lokacione të testuara për ndotje të mjedisit në [VITIN 1] me një kosto x1x1, YYY lokacione në [VITI 2] me një kosto y1y1, ZZZ lokacione në [VITI 3] me një kosto z1z1.

2.8.1 Listë verifikimi për produktet individuale

1. A përshkruan produkti (pak a shumë) subjekte identike? Nëse përkufizimi i produktit përfshin dy apo më shumë gjëra atëherë nuk mund të matet apo vlerësohet.
2. A jenë të përshkruara saktësisht njësitë me të cilat matet produkti? “Numri” nuk është i mjaftueshëm. Çfarë numri? Njerëz? klientë? auditime?
3. A përfshin emri i produktit, përshkrimi ose njësia matëse ndonjë shkurtime që nënkupton diçka për ju mirëpo është e pakuptueshme për të tjerët? Të shpjegohen të gjitha shkurtimeve herën e parë kur ato paraqiten. Për shembull a e dini se çfarë do të thotë kjo?
4. Në qoftë se ju keni përdorur një përkufizim të Produktit vitin e kaluar, a është ende i përshtatshëm ai? Disa produkte do të jenë të vlefshme për disa vite pasi ato përshkruajnë me saktësi punën që kryhet çdo vit. Hartimi i vazhdueshëm i raporteve apo i statistikave mund të jetë si shembull. Përkufizime tjera duhet të ndryshojnë pasi edhe rrethanat ndryshojnë. Nëse vëreni se nuk mund ta monitoroni produktin atëherë ju duhet të rishikoni edhe një herë përkufizimin në mënyrë që të jeni në gjendje të monitoroni progresin..
5. A përfshin përkufizimi i Produktit një Standard cilësie – qoftë drejtpërdrejtë në vetë përkufizimin apo indirekt duke ju referuar Standardit?
6. Kur përkufizimi i produktit përfshinë një ndryshim – përqindje ose ulje apo rritje në numër – atëherë a është përshkruar qartë baza e cila do të përdoret për krahasim? Pra “ulja e mungesës së të punësuarve me orar të plotë për 3 pikë-përqindje në krahasim me x% në 2008” e jo “Ulja e mungesës për 3%”.
7. A mund të interpretohet pa dykuptimësi matësi i performancës?
8. Kur ju u përpoqët të ndërtoni profilin e produktit tuaj, a ishit në gjendje ta bënit atë? Disa produkte prodhohen vetëm një herë në vit dhe për këtë arsye duhet të shfaqen vetëm njëherë në profil. Nëse monitorohet progresi, atëherë duhet të ketë një plan për numrin e Produkteve që do të realizohen në secilin tre mujor. Nëse mendoni se nuk mund ta bëni këtë atëherë kjo për shkak se produkti nuk është shprehur në njësi të duhur.

Shembull:

‘Përmirësimi i kushteve të punës’ është një produkt i përshkruar keq. Ai nuk mund të jetë i matshëm. Dhe për arsye se nuk mund të matet, nuk mund të krijohet një profil të monitorohet ose vlerësohet. Nuk është SMART ose SMARTER. Mund të ketë standarde të tjera që e përshkruajnë punën – të tilla si sipërfaqja për çdo post pune. Produkti mund të shprehet pastaj në terma të zyrave të sjella në këto

*Standarde, ose akoma më mirë, numrin e posteve të punës të sjella në atë Standard.
Dhe plani për arritjen e këtij standardi mund të profilizohet.*

9. A ka të dhëna të disponueshme që do të bëjnë të mundur matjen e një Produkti në terma në të cilat Produkti është i përshkruar më mirë? Për qëllime monitorimi, të dhënat do të duhen në momente të caktuara gjatë vitit. Në qoftë se implementimi i Produktit vazhdon gjatë vitit, atëherë janë të domosdoshme të dhëna tremujore. Në raste të tjera, të dhënat duhet të përkohet me profilin e zbatimit. Në qoftë se të dhënat nuk janë të disponueshme, ajo çfarë matësish duhet të përdoret për të krijuar një bazë të përshtatshme të dhënash? Çfarë matësish të përafërt mund të përdoren ndërkohë? Në periudhë më afatgjatë, përkufizimi i Produktit nuk duhet të deformohet për shkak të pasjes (apo mos pasjes) së të dhënave. Statistikat duhet t'i shërbejnë politikës, dhe jo ta drejtojnë atë, dhe duhet të modifikohen nëse është e nevojshme. Kjo mund të kërkojë kohë dhe ndërkohë është e nevojshme të jemi pragmatist.
10. Shikoni trendin gjatë 4 viteve të KASH-it. A duket e përshtatshme sasia e njësive për tu zbatuar, i shpenzimeve totale dhe kostove për njësi? Shpenzimet për investime në disa vite janë shumë të larta dhe në këtë mënyrë modeli i shpenzimeve për investime mund të jetë shumë i ndryshueshëm. Trendi duhet të reflektojë nivelet e pritura të inflacionit, ose ndryshimet e planifikuara në paga ose në kostot pasuese të funksionimit të punës së re ose ndryshime tjera të cilat ndikojnë në sasinë e punës dhe/ose kombinimin e resurseve të nevojshme për të përfunduar punën.

2.8.2 Listë verifikimi për produktet e programit të marra të gjitha së bashku

1. A e mbulojnë produktet të gjithë punën që duhet bërë nga Programi? A mundet që të gjitha burimet në dispozicion të Programit t'ju caktohen një ose më shumë Produkteve? Në veçanti, a është mbuluar siç duhet puna e përditshme rutinë (e cila mund të zërë pjesën më të madhe të kohës)?
2. A përfshijnë produktet të gjithë punën e rëndësishme në:
 - Programin e qeverisë
 - Strategjinë për Zhvillim Kombëtar
 - Strategjinë Ndërsektoriale
 - Strategjinë Sektoriale
 - Strategjinë nënsektoriale, si dhe dokument tjetër ku përshkruhet politika e cila është relevante me programin.
3. A mundet që çdo produkt të lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me një Objektiv? A ka çdo objektiv një numër të mjaftueshëm produktesh që të gjitha së bashku të jenë të jenë të mjaftueshme të përmbushin objektivin në çdo vit të KASH-it?

2.9 Aktiviteti

Në shembullin më lartë në lidhje me projektet dhe produktet për rrugë dhe ndotje është përmendur kostoja totale në kuptim të eurove. Është vështirë të injorohen kostot, mirëpo tani kemi arritur një pikë kritike të Manualit të vlerësimit të ndikimit buxhetor ku të gjitha fillojnë të lidhen!

Aktivitetet përkufizohen si:

Tërësi e veprimeve që do të kryhen për të prodhuar një produkt. Për një produkt mund të ketë, dhe zakonisht ka, më shumë se një aktivitet.

Aktivitetet janë baza e planit për realizimin e qëllimeve të politikës. Burimet duhet t'i bashkëngjiten aktiviteteve si inpute. Pra, aktivitetet përcaktojnë burimet që duhet të mblidhen që të realizohet një detyrë e cila do të kontribuojë në realizimin e një produkti të caktuar në një sasi të caktuar dhe në standarde të caktuara. Plani për lëvrimin e produktit do të përkthehet në aktivitete të cilat duhet të tregojnë se çfarë duhet të bëhet dhe se çka nevojitet në kuptim të inputeve për të siguruar që ajo të bëhet.

Shembull:

Një gabim i zakonshëm në përkufizimin e aktiviteteve (dhe nganjëherë edhe të produktit) lidhet me kohën (dhe si rrjedhim edhe me resurset) e konsumuar për detyra që kanë të bëjnë me letërkëmbime, përgatitjen e këshillave dhe memove, marrjen pjesë në mbledhje, konsultimi me grupet e interesit dhe gjëra të ngjashme. Këto detyra janë aq të zakonshme, sa ndonjëherë merren për të mirëqena. Por ato kërkojnë kohë dhe para. Ato të gjitha mund të përfshihen në një aktivitet.

2.9.1 Lidhja ndërmjet produkteve dhe aktiviteteve

Çdo produkt duhet të ketë të paktën një aktivitet që lidhet drejtpërdrejtë me të. Për një Produkt pa Aktivitete nuk është e mundur të caktohen shpenzime të lidhura me të. Aktivitetet duhet të jenë të mjaftueshme për të arritur sasinë dhe cilësinë e specifikuar për produktin.

Aktivitetet mund të kenë më shumë burime të alokuara ose më pak ose mund të fshihen pasi që janë të papërballueshme. Çdo ndryshim i ngjashëm do të ketë një ndikim tek produkti. Mund të ketë ndikim edhe në aktivitete tjera të lidhura me të njëjtin produkt. Këto ndikime duhet të reflektohen duke bërë modifikimet e nevojshme të produktit. Këto mund të jenë modifikime të cilësisë ose sasisë që prodhohet ose të dyja së bashku. Mund të ketë disa rrethana në të cilat reduktimi i burimeve në dispozicion për produktin do ta bëjnë produktin të pavlefshëm – nuk do të ketë burime të mjaftueshme për funksionim të duhur. Në këtë rast, të fshihet produkti dhe të përdoren burimet e mbetura në një aktivitet dhe produkt ku ato burime do të jenë produktive.

Shembull:

Një zyre duhet të jetë e hapur për publikun 8 orë në ditë për 5 ditë në javë, dhe 4 orë gjatë të shtuna, për 50 javë në vit (këtu merren parasysh edhe festat publike). Kjo kërkon një minimum prej 1.3 personave (dhe një planifikim mjaft të kujdesshëm të orarit të punës). Kjo siguron një person në zyrë gjatë gjithë kohës. Nëse burimi i këtij aktiviteti zvogëlohet në mënyrë që të ketë vetëm një pagë atëherë zyra nuk mund të jetë e hapur për orët e parapara dhe do të mbyllet sa herë që personi nuk është në zyrë për pushime ose pushim mjekësor. Prandaj, produkti duhet të ripërcaktohet në mënyrë që realizimi i shërbimit të ofrohet me burimet aktuale në dispozicion.

Nëse një minimum prej dy persona janë gjithmonë të nevojshëm për të mbuluar ngarkesën e punës atëherë do të nevojiten 2.6 njerëz për të mbuluar të gjitha orët e punës që synohen. Nëse burimet në dispozicion sigurojnë vetëm 1.5 atëherë produkti nuk është i vlefshëm. Shërbimi nuk mund të ofrohet me këtë nivel të burimeve..

Në shembullin e rrugëve, aktivitetet/veprimet mund të specifikohen (si dhe të kostohen) për secilin produkt të identifikuar, p.sh.:

Aktiviteti 1: dizajnimi/projektimi

Aktiviteti 2: Shpronësimi i tokës

Aktiviteti 3: Ndërtimi

Aktiviteti 4: Mbikëqyrja

Aktiviteti 5: ...

Nëse është e nevojshme, ndërtimi mund të zërthehet në një grup më specifik të aktiviteteve (p.sh. mobilizimi, përgatitja e bazës së rrugës, ndërtimi i drenazhe, shtruarja e rrugës) mirëpo kjo ka shumë gjasa të jetë e nevojshme për shumicën e rrugëve të vogla.

Përparësia e kësaj qasjeje është mundësia që të arrihet një zvogëlim i dukshëm në numrin total të projekteve, së bashku me përkufizimin e produkteve të projekteve që mundësojnë krahasim kuptimplotë të kostove për njësi ndërmjet skemave të ndryshme. Për shembull, është e dobishme të bëjmë ndarje dallim ndërmjet diferencave të kostove për njësi ndërmjet skemës së ndërtimit të rrugëve në korridoret kombëtar; do të jetë shumë më pak internate që të bëhet krahasimi kostove për njësi për rrugët me standarde të ndryshme të ndërtimit, p.sh. rrugëve kombëtare kundrejt rrugëve rurale.

Një mënyrë alternative për grupimin e projekteve me vlerë të vogël do të ishte zona gjeografike, p.sh. “Projekti për rehabilitimin e rrugëve në Prishtinë”. Kjo ka interesim nga pikëpamja e vlerësimit të ndikimit në zhvillimin ekonomik mirëpo më pak interesante nga pikëpamja e zhvillimit të rrjetit.

Nuk është e përshtatshme që projektet e mëdha të grupohen në mënyrën e përshkruar më lart. Për shembull, projektet që përfshijnë ndërtimin e korridoreve Vërmicë – Merdare dhe Prishtinë –

Hani i Elezit mund të trajtohen në mënyrë të posaçme pasi mund të jenë projekte të financuara nga jashtë ose lloje të tjera të rrugëve.

2.9.2 Lista verifikuese për aktivitete

1. A është e përfshirë çdo detyrë që ju kryeni në ndonjë aktivitet? Çdo gjë që nuk është e përfshirë në aktivitet nuk do të ekzistojë në praktikë. Ato mund të jenë përmendura në strategji, dokumente të politikave, vendime të qeverisë, fjalime ose dokumente të tjerë
2. Shih Kapitullin 2.7 për proporcionimin. Mund të ndihmojë.
3. Nëse nuk mund të përshkruani aktivitetet që ofrojnë një produkt në ndonjë mënyrë tjetër atëherë përdorni një aktivitet për kostot që ka të bëjë me stafin (kodi 111), një aktivitet për kostot e funksionimit (blerja e mallrave dhe shërbimeve (kodi 130) dhe një aktivitet për investime (kodi 30). Kjo nuk është e përsosur por është një mënyrë e mirë për të filluar.

2.10 Treguesit e performancës

Masa kuantitative dhe kualitative (sasiore dhe cilësore) me të cilat mund të vlerësohet performanca dhe të arriturat e një departamenti ose programi në kuadër të një organizate buxhetore

Ky manual inkurajon palët që gjatë vlerësimit të ndikimit buxhetor të përshkruhen Qëllimet, Objektivat dhe Produktet në shprehje që mund të maten. Kjo është thelbësore për të mundësuar prioritizimin e iniciativave të reja karshi atyre ekzistuese, si dhe prioritizimin ndërmjet iniciativave të reja tjera që mund të propozohen. Gjithashtu, me kalimin e kohës, shprehjet e matshme janë thelbësore për të mundësuar monitorimin dhe vlerësimin e planeve për qëllime të identifikimit të të arriturave, ngecjeve, si dhe të mundësive të kursimit që mund të përdoren për përfshirjen e një iniciative tjetër me prioritet më të lartë.

Në përgjithësi, masat dhe treguesit e performancës janë si në vijim:

1. Inputet, që tregojnë burimet që përdoren;
2. Produktet/shërbimet, që tregojnë punën që bëhet;
3. Efikasiteti, tregon relacionin ndërmjet produkteve dhe burimeve që përdoren për krijimin e tyre;
4. Efektiviteti, **tregon relacionin ne mes te planifikuarës dhe realizuarës** që tregon kualitetin e punës që kryhet;
5. Rezultatet, që tregojnë rezultatet e një objektivi që përkrahet nga masat e përmendura në (1), (2), (3) dhe (4)

Për të demonstruar këtë, ne do të përdorim si shembull një Nismë të Re për Rritjen e Sigurisë në Trafik.

Shembull:

Ministria me mandat për politikat e transportit pas analizimit të gjendjes aktuale, dhe bazuar në të dhënat vjetore për rastet e aksidenteve, ka arritur në përfundim se në vitin -1 kanë qenë 116 aksidente me fatalitet, 455 aksidente me lëndime, dhe 12640 aksidente pa lëndime. Ministria për transport për uljen e shkallës së aksidenteve ka përcaktuar qëllimin si në vijim:

Uljen e aksidenteve të trafikut, me fatalitet për 50%, me lëndime për 20%, dhe pa lëndime për 10%, deri në fund të vitit 5.

Kjo tregon se shkalla e aksidenteve në vitin 5 duhet të jenë:

Me fatalitete - $166 * 50\% = 58$, prandaj caku do të jetë: në Vitin 5 do të ketë më pak se 58 aksidente me fatalitet (<58)

Duke përdorur qasjen e njëjtë :

LLOJI AKSIDENTEVE	I VITI -1	QËLLIMI	CAKU NË VITIN 5
FATALITETE	116	-50%	<58
LËNDIME	4555	-20%	<3644
PA LËNDIME	12640	-10%	<10376

Me qëllim që të arrihen qëllimet si më lartë, ministria përgjegjëse duke bazuar në analizat e bëra ka caktuar objektivat afatmesëm si në vijim:

1. Eliminimi i 80% të “Pika të Zeza”

Këtu supozohet se në rrjetin rrugor të Kosovës ekzistojnë rreth 25 “pika të zeza”, prandaj për të arritur objektivin për eliminimin e 80% të pikave të zeza, duhet të eliminohen 20 “pika të zeza” në 3 vitet e ardhshme. Prandaj, puna për eliminimin e pikave të zeza aranzhohet në formë të projektit që ka produktet si në vijim:

20 lokacione me shkallë të lartë të aksidenteve të eliminuara/përmirësuara – 8 në vitin 1, 8 në vitin 2, dhe 4 në vitin 3.

2. Azhurnimi i standardeve të testimiit dhe përfshirja e rregullave të trafikut në arsimin parauniversitar deri në vitin 3, që do të arrihet përmes produkteve si në vijim:

1. Standardet e testimiit të avancuara deri në vitin 1

2. 1000 mësimdhënës të trajnuar në rregullat e trafikut.

3. Fuqizim i ligjit duke i ofruar publikut produktet si në vijim:

a. 3000 minuta reklamë të emetuar në TV-të kombëtare – nga 1000 min për secilin vit

b. 10000 broshura të shpërndara

3. Përcaktimi i inuteve dhe kostos së tyre

3.1 Hyrje

Tani kemi arritur në një pozitë kur është e mundur të adresohet qëllimi kryesor i këtij manuali – pra në çështjet e kostimit të politikave të reja. Deri më tani kemi kaluar në një rrugë mjaft rreth e për qark dhe kjo gjë është bërë qëllimisht. Arsytet për këtë janë të thjeshta, disa kanë të bëjnë me koncepte komplekse dhe nëpër të cilat kalojmë prapë.

- Nismat e politikave propozohen për të lëvruar elementë të programit të qeverisë që i është paraqitur elektoratit ose si reagim ndaj rrethanave që ndryshojnë nga ndonjë ngjarje.
- Nismat e politikave më së miri adresohen në kuptim të të arriturave që i synojnë aktualisht, në plan afatshkurtër, afatmesëm dhe afatgjatë.
- Ajo çfarë dëshirohet të arrihet duhet të jetë konkrete dhe të matet dhe të jetë relevante në kohë, në mënyrë që të vlerësohet në kuptim të realizimit.
- Si arrihet më së miri në lidhje me produktet ose të arriturat specifike gjithashtu mund të matet dhe të jetë relevante në kohë.
- Realizimi i lëvrimeve të politikës – objektivat e matshëm të politikës dhe produktet përkatëse – mund të arrihet vetëm përmes një varg aktiviteteve ose veprimesh.
- Këto aktivitete kanë nevojë për burime, inute për realizimin e tyre.
- Këto inute blihen dhe kanë një kosto
- Qeveritë i ndajnë shpenzimet për të mundësuar blerjen e tyre.
- Shpenzimet duhet të buxhetohen në kuptim të disponueshmërisë – pra sa të hyra janë në dispozicion.

Çështja e kostimit është e përqendruar në përgjigjen e pyetjes në vijim:

- A janë të gjitha burimet e përshtatshme për zhvillimin dhe implementimin e pemës së programit, relevante me iniciativën e politikës, të përfshira në specifikimin e aktiviteteve? Këto duhet të përfshijnë:
 - Shpenzimet për të gjithë stafin që ka të bëjë me aktivitetet
 - Të gjitha shpenzimet e tjera që kanë të bëjnë me aktivitetet
 - Të gjitha projektet që kanë të bëjnë me këtë politikë.

Inputet dhe kostot e politikave do të jenë të përcaktuara nga atributet e asaj që tentohen të arrihet me politikë dhe me standardet. Specifikimi i inuteve më së miri përcaktohet nga një specialist në ministrinë e linjës dhe nga një specialist të sektorit në Departamentin e Buxhetit pasi nevojitet kuptim i plotë i shtytësve të inuteve dhe kostove. Shtytësit e kostove do të ndryshojnë nga një ministri në tjetrën e ndonjë herë edhe në kuadër të një ministrie të linjës varësisht iniciativës të politikës.

Për shembull, për Shërbimet e Arsimit, numri i studentëve në secilin nivel të arsimit do të jetë i rëndësishëm kritike dhe këta numra kryesisht nxirren nga projeksionet demografike. Mirëpo,

gjithashtu janë me rëndësi standardet siç janë raportet nxënës-mësimdhënës, libër/kompjuter-nxënës, etj.

Për Shërbime Shëndetësore, për numrin e përdoruesve potencial nevojiten projeksione demografike dhe analiza të standardeve të shëndetësisë dhe rasteve të sëmundjeve. Mirëpo, gjithashtu është me rëndësi të bëhet dallim ndërmjet shëndetësisë shëruese dhe shërbimeve parandaluese në mënyrë që shtytësit e kësaj të fundit të ndryshojnë nga ajo e para.

Për shërbime sociale, numri i kërkesave paraqet shtytësin e kostove. Kërkesat përfshijnë: pensionet, të papunët, të varfëritë dhe personat me aftësi të kufizuara. Numri i pensionerëve mund të përfitohet nga projeksionet demografike, numri i të papunëve mund të përfitohet nga shkalla e papunësisë dhe numri i të varfërve mund të përfitohet nga nivelet e varfërisë.

Kërkesa për shërbime policore varet nga sasia potenciale e sjelljeve kriminale dhe antisociale si dhe nga niveli i dëshiruar i veprimit. Kërkesa për burgje varet nga numri i të burgosurve, edhe pse relacioni është një prej ndërvarësive. Kërkesa për shërbime gjyqësore mund të ndahet në kërkesë për shërbime të gjyqësisë ekonomike dhe asaj penale. Për të parën nevojitet një analizë e mjedisit ligjor në lidhje me aktivitetet tregtare. E fundit pjesërisht mund të nxirret nga nevoja për shërbime policore.

Shërbimet e Transportit Rrugor shtyhen nga numri i automjeteve. Projeksionet e këtyre mund të nxirren nga përlllogaritjet e kërkesës bazuar në trendët demografike dhe në nivelet e të ardhurave. Sa më të larta të ardhurat, aq e madhe kërkesa për automjete dhe rrjedhimisht edhe kërkesa për sipërfaqe rrugore. Rritja ekonomike rezulton me rritje në qarkullimin komercial pasi që bëhet eksportimi dhe importimi i mallrave.

Shërbimet bujqësore kryesisht përcaktohet përmes politikës bujqësore. Numri i fermerëve, madhësia e fermave dhe llojet e drithërave dhe kafshëve janë shtytës të qartë të kostos dhe të njëjtat duhet të projektohen. Nëse politika ka të bëjë me dhënien e subvencioneve për prodhim atëherë lloji i drithërave ose kafshëve që subvencionohet është faktor kyç. Nëse është një shtrirje e shërbimeve dhe hulumtime publike atëherë kërkesat e fermerëve si tërësi mund të përlllogariten përmes analizës së nevojave të tyre. Kërkesat e përlllogaritura janë shtytës të kostos.

Spektori i industrisë dhe shërbimeve mund të përfitojë gjithashtu nga financimi publik i dizajnuar për të ndihmuar në tejkalimin e barrierave fillestare për fillimin e biznesit, ku si shembull mund të përmendin asistencën për bizneset e vogla. Së pari duhet të bëhet identifikimi dhe projektimi i kërkesave/nevojave të cilat përfaqësojnë shtytësit e kostos. Ngjashëm edhe me promovimin e investimeve dhe eksportit, vlerësimi i zonave të pikësnyuara dhe nevojave për depërtim do të jenë shtytës të kostos.

Sa i përket shërbimeve për menaxhimin e financave publike, shtytësit kryesor të kostos janë detyrat e Ministrisë së Financave. Kjo është në fushën e formulimit të politikave tatimore dhe makro-fiskale, përgatitjen e buxhetit vjetor, mbledhjen e të hyrave, ekzekutimin e buxhetit sipas planit buxhetor dhe llogaridhënia për shpenzime. Këto detyra janë shtytës të kostove.

Të gjitha këto do të përshkruhen në aktivitete që pastaj do të zërthehen në inputet e komponentëve dhe në kosto të inpueteve. Një strukturë e hollësishme e projektit do të nevojitet për të gjeneruar pemën e programit ose ekuivalent në kuptim të ministrisë/departamentit. Një shabllon në Excel i bashkëngjitet këtij manuali, që mund të përdoret për analizimin e objektivave në aktivitete të hollësishme. Një listë e aktiviteteve i mundëson ministrive të identifikojnë burimet për realizimin e tyre. Ekzistojnë lloje të ndryshme të burimeve që duhet të identifikohen: stafi, materialet dhe shërbimet, dhe pajisjet.

Gjithashtu duhet të vlerësohet afati kohor. Nëse politika përfundon për më pak se një vit, një vit a po më shumë se një vit atëherë aktivitetet kontribuuese duhet të kostohen për gjatë periudhës përkatëse kohore. Tabela në Excel mundëson kostimin në periudhë afatmesme sipas viteve.

3.2 Shpenzimet në lidhje me stafin (Kodi 111)

Njerëzit janë burimi më i rëndësishëm që ka një institucion buxhetor. Në disa institucione buxhetore pagat dhe kostot e lidhura me to si sigurime shoqërore, përbëjnë një përqindje të lartë të shpenzimeve totale. Por pavarësisht faktit se ato janë burime të çmueshme dhe të shtrenjta, nuk do të thotë se paguarjen e njerëzve duhet ta bëjmë produkt. Njerëzit janë kontribut i domosdoshëm në realizimin e një produkti e jo të jenë vetë produkt. Prandaj, kryesisht, pagat dhe shpenzimet tjera që kanë të bëjnë me njerëzit përfshihen në aktivitete ku aty identifikohen qartë në kodin 111 të shpenzimeve⁷.

Për një aktivitet të caktuar, ministria e linjës duhet të identifikoj se cili staf dhe cilat kategori të stafit duhet të punojnë për realizimin e tij dhe për sa kohë. Për shembull, për përgatitjen e një fletushke nevojitet një person i specializuar që mund të jetë pjesë e stafit të ministrisë, mirëpo nëse një person i tillë i tillë angazhohet përmes kontraktimit atëherë do të përfshihej në mallra dhe shërbime. Për disa detyra të caktuara, mund të nevojitet trajnimi i stafit në mënyrë që ata të kontribuojnë në realizimin e politikës. Kjo do të llogaritet si kosto shtesë për kryerjen e aktiviteti tuaj, mirëpo nëse trajnimin bëhet brenda organizatës atëherë do të përfshihet si kosto e stafit ndërsa nëse trajnimi kontraktohet atëherë kostoja do të përfshihet në mallra dhe shërbime.

Kështu që është i rëndësishëm përcaktimi i qartë! Faktorët kyç janë:

- Të specifikohet numri i njerëzve për realizimin e politikës – sa më shumë që është e mundur sipas kategorive siç janë: menaxherial, teknik dhe përkrahës
- Të specifikohet paga – mesatarja për secilën kategori sipas shkallëve ekzistuese
- Të specifikohet kostoja shoqërore e personelit, siç janë pensionet në lidhje me secilën kategori.

⁷ Ka mundësi që rekrutimi i stafit të ri të jetë produkt i një projektit – kjo do të thotë që rekrutimi është një komponent i domosdoshëm për përfundim të suksesshëm të projektit. Në fund të projektit, pagat bëhen pjesë e punës së zakonshme dhe mënyra e trajtimit është dhënë më poshtë

Mund të ketë legjislacion të miratuar ose që është në proces të miratimit e që mund të ndikoj në koston e stafit, prandaj ju duhet të mblidhni këto lloje informatash dhe t'i faktorizoni në procesin e përlogaritjes së kostove.

3.3 Mallra dhe shërbimet si inpute (Kodi 130)

Disa aktivitete gjithashtu kërkojnë materiale për kryerjen e tyre. Si shembull mund të kemi materialin e zyrës, materialin ndërtimor, etj. Për secilin aktivitet të identifikuar duhet të llogaritet sasia e materialit. Logjika e njëjtë të përdoret edhe për llogaritjen e shërbimeve.

Edhe këto është i rëndësishëm specifikimi i qartë! Faktorët kyç janë:

- Specifikimi i mallrave dhe shërbimeve të nevojshme për realizimin e politikës
- Listimi i artikujve dhe shumës
- Çmimet e artikujve.

Të alokohet një pjesë e kostove totale të mallra dhe shërbime për aktivitetin tuaj, bazuar në përlogaritjen ose alokimin proporcional të kostove totale të operacioneve të zakonshme në ministri të linjës ose në organizatë.

Mund të ketë legjislacion të miratuar ose në proces të miratimit që mund të ndikoj në koston e resurseve tuaja. Për shembull, rritja e TVSH do të ndikoj në rritjen e çmimeve; prandaj ju duhet të mblidhni informatat e këtij lloji dhe t'i faktorizoni në përlogaritjen e kostove.

3.4 Transferet (Transfere dhe Subvencione) (Kodi 20)

Trajtimi i transfertave përqendrohet në qëllimin e tyre. A ka transfertat në grupe të caktuara për realizimin e politikës? Cila është baza e transfertave? Si maten ato? Sa është numri i pranuesve?

Kështu që, nevojiten përgjigje të qarta për këto pyetje për specifikim. Nëse politika ka të bëjë me rritjen e përkrahjes për bujqit duke ofruar subvencione për prodhimtari atëherë nevojitet numri i pranuesve, sasia e prodhuar e artikullit të subvencionuar dhe shuma e subvencionit për njësi. Nëse kemi të bëjmë me një skemë të mirëqenies atëherë nevojitet numri i pranuesve të mundshëm dhe pagesa për njësi.

3.5 Trajtimi i shpenzimeve për investime (Kodi 30)

Punët e mëdha kapitale, siç janë ndërtimi i një rruge, ndërtese apo renovim, janë projekte. Ato përmbushin përkufizimin e projektit si një grup veprimesh me fillim dhe mbarim të qartë dhe të cilat së bashku shkaktojnë një transformim.

Disa aktivitete përfshijnë blerje të pajisjeve, siç janë makineritë, automjetet, etj. Kostoja duhet të llogaritet në mënyrë të njëjtë si në rastin materialeve tjera. Nëse për aktivitetin tuaj nevojitet shfrytëzimi i pajisjeve kapitale të cilat janë të blera, dhe pajisja e tillë do të konsumohet dhe duhet të zëvendësohet në fund të iniciativës së llogaritur atëherë kostoja duhet të llogaritet në terma të zëvendësimit të pajisjes. Mirëpo, nëse ju përdorni pajisje ekzistuese të cilat do të

përdoren edhe pas përfundimit të aktivitetit atëherë kostoja nuk duhet të llogaritet përveç në rastet kur shfrytëzimi i tillë ka shkurtuar në masë të konsiderueshme kohëzgjatjen e shfrytëzimit të pajisjes. Është e qartë se duhet të përdoren një masë aftësish gjyquese. Mirëpo, në Kosovë buxheti funksionon në baza të parimit të parasë së gatshme e jo sipas parimit aktual prandaj si kosto do të përfshihen vetëm shpenzimet direkte në një pozicion kapital dhe vetëm në kohën kur bëhet pagesa.

Në Figurën 1 është ilustruar mënyra e nxjerrjes së kostove të aktiviteteve nga poshtë-lartë.

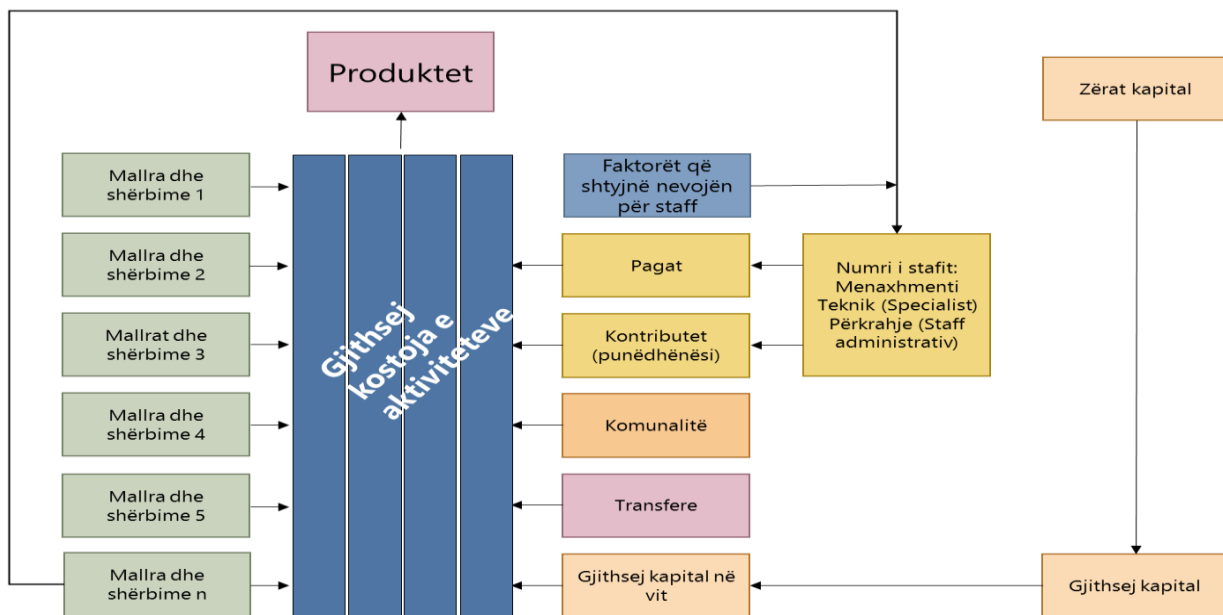

Figura 4: Trajtimi i investimeve

3.6 Trajtimi i Kostove pothuajse fikse dhe Kostove Marxhinale gjatë specifikimit të inputeve të aktiviteteve për realizimin e produkteve

A ka ndonjë prej këtyre kostove që janë përfshirë në 111, 130 dhe 30 që janë dhënë në realizimin e aktivitetit të cilat ashtu-kështu do të ndodhin siç është shfrytëzimi i shërbimeve të departamentit të kontabilitetit, prokurimit dhe atij ligjor, hapësirë ekzistuese të punës dhe sisteme informatave? Vetëm inpute shtesë variabile (të ndryshueshme) për krijimin e produktit duhet të përfshihen në kërkesën për financim shtesë për implementimin e NRQ. Këtu mund të përfshihen nevojat për staf shtesë, hapësirë e re për zyre, blerja e automjeteve shtesë ose nevoja për instalimin e një sistemi të TI-së. Nëse për implementimi ne NRQ-së duhet të krijohet një organizatë re buxhetore atëherë është e domosdoshme përfshirja e kostos për krijimin e funksioneve të buxhetimit, kontabilitetit, çështjeve ligjore, prokurimit dhe funksionet ekzekutive.

Një shembull i mirë është përpilimi i ligjeve të reja dhe heqja e disa ligjeve ekzistuese që kanë të bëjnë me rregullimin e biznesit në kuadër të PVVZHE-së. Tani, disa aspekte të këtyre iniciativave përbëjnë pjesë të aktivitetit të zakonshëm ditor të MOED siç janë inputet e ekipit ligjor në ministri. Sidoqoftë, çfarëdo kosto shtesë: punëtoritë etj që duhet të bëhen, duhet të përfshihen në llogaritjen e buxhetit për financim shtesë të të nevojshëm. Është e qartë që nëse ministria duhet të angazhojë staf shtesë për ministrinë atëherë kjo është kosto direkte në lidhje me politikën.

3.7 Proporcionimi

Inputet të cilave u është përcaktuar kostoja në mënyrë të përshtatshme duhet të lidhen me aktivitetet dhe si rrjedhim edhe me produktet dhe pastaj këto do të përbëjnë shpenzimin për atë aktivitet dhe produkt. Në shumicën e rasteve, ky alokim i shpenzimeve është i drejtpërdrejtë. Kur një agjenci qartë e identifikueshme është përgjegjëse për realizimin e vetëm një aktiviteti atëherë burimet për realizimin e atij aktiviteti do të jenë lehtë të identifikueshme.

Është më pak e thjeshtë kur i njëjti grup i burimeve (njerëz, pajisje, etj) përdoret për realizimin e dy ose më shumë aktiviteteve. Në këtë rast, burimet duhet të ndahen nëpër aktivitete sa më saktë që është e mundur. Ky pra është proporcionimi, një proces për të përlllogaritur se çfarë proporcioni i shpenzimeve totale duhet të ndahet për secilin aktivitet. Kjo duhet të specifikohet qartë duke bërë një analizë për kohën e shpenzuar për secilin aktivitet, duke vënë në dukje natyrën margjinale të inputit.

3.8 De minimis

Është e mundur që kostot të shpërndahen ndërmjet aktiviteteve dhe produkteve. Mirëpo nganjëherë shumë në fjalë janë aq të vogla sa që nuk është efikase të shpenzohet kohë për llogaritje.

Shembull: automjetet

Kur një person ose një drejtori ka të drejtën ekskluzive të përdorimit të një automjeti atëherë kostoja e automjetit të tillë, përfshirë karburantet dhe kostot për shoferin mund të alokohen me lehtësi për një aktivitet specifik. Kur nevojitet një flotë automjesh për përdorim sipas nevojës, nga të gjithë në institucionin buxhetor, dhe përdorimi i automjeteve nuk është nevojë e madhe për aktivitetet e NRQ-së atëherë ndoshta nuk ia vlen të ndahen shpenzimet në të gjitha aktivitetet.

Shembull: energjia elektrike

Nëse ndërtesa përdoret vetëm nga një drejtori ose nga një institucion vartës atëherë shpenzimet për mirëmbajtjen e ndërtesës, përfshirë këtu shpenzimet e energjisë elektrike mund të alokohen në program. Mund të jetë e drejtpërdrejtë të proporcionohen shpenzimet sipas aktiviteteve duke përdorur përqindjen e totalit të punonjësve të punësuar për atë aktivitet. Në qoftë se një ndërtesë është e zënë nga disa drejtori dhe sektorë që punojnë për produkte të ndryshme atëherë nuk ia vlen të bëhet kjo procedurë nëse kërkesat për staf të IRP-së janë minimale.

3.9 Kontingjencat

Për disa projekte ose iniciativa, mund të ketë një masë pasigurie në lidhje me numrin e saktë të njësisve të inputeve që nevojiten për krijimin e produktit. Gjithashtu mund të ketë një shkallë të pasigurisë në lidhje me çmimet e tyre posaçërisht nëse varen nga tregjet botërore dhe lëvizjet e valutave e posaçërisht nëse kanë çmim në USD ose porositen nga vende që nuk përdorin EUR. Prandaj, këshillohet që të llogaritet shuma kontingjente për secilin input, në mënyrë që të ketë fonde në dispozicion për pasiguritë e tilla. Supozimet që përdoren për kontingjencë duhet të specifikohen dhe arsyetohen mirë.

3.10 Burime të informatave

Organizatave duhet të kenë një bazë të informatave në lidhje me kostot historike të materialeve, stafit, kontratave, pajisjeve, etj, të cilat mund të sigurohet nga dosjet e projektit ose programit. Ju mund të përdorni kuotimet dhe kontratat nga e kaluara, raportet e projekteve të cilat përfshijnë sasinë e resurseve të përdorura për iniciativa të caktuara, raporte historike financiare të cilat japin ide se sa kanë kushtuar aktivitetet në të kaluarën. Duhet të vëni re dinamikën e projektit dhe rritjet e mundshme të çmimeve ose çfarëdo kushte të jashtme të cilat mund të ndikojnë në koston e aktiviteteve.

Ju mund të bëni një hulumtim të thjeshtë të tregut, të siguronit çmimet për materiale ose shërbime të cilat janë të nevojshme për kryerjen e aktiviteteve tuja. Ju mund të kontaktoni me furnizuesit dhe të merrni disa kuotime çmimesh për qëllime të përlllogaritjes së koston. Agjencia Qendrore e Prokurimit pritët që në një të ardhme të afërt të bëhet burim për çmimet e disa mallrave, shërbimeve ose artikujve. Deri atëherë, njësitë e prokurimit brenda organizatave buxhetore

mund të jenë burimi kryesor i informatave, dhe duhet të konsultohen në procesin e përlllogaritjes së kostove të aktiviteteve.

3.11 Dallimi ndërmjet kostos për njësi të inputetit dhe kostos për njësi të produktit

Zakonisht ka tentime që kosto për njësi të përdoret për një numër siç është produkti për gjenerimin e kostos totale, mirëpo është me rëndësi t'i kushtohet kujdes përdorimit të kostos për njësi nga një burim tjetër në situatën ekzistuese. Për shembull, ka gjasa që kostoja për kilometër rrugë të jetë në dispozicion nga një rrugë që është ndërtuar më herët. Mirëpo, në shembullin tonë, shfrytëzimi i kostos për njësi nga një situatë në një situatë tjetër mund të përcillet me rreziqe pasi që krahasimi duhet të bëhet ndërmjet gjërave të ngjashme. Më së shumti ne mund të kemi kosto orientuese. Kostoja e rrugëve zakonisht llogaritet në fund të një studimi të gjatë nga inxhinierët dhe planifikuesit e transportit të cilët specifikojnë projektin dhe karakteristikat e rrugës, përfshirë këtu edhe standardet. Pastaj, kjo i nënshtrohet një procesi konkurrues të ofertimit dhe kontratës.

Në të vërtetë, gjatë shtjellimit të kostove për njësi është me rëndësi të bëhet dallimi ndërmjet kostove për njësi të inputit dhe kostos për njësi të produktit. Kosto për njësi e produktit është kostoja e produkteve të cilat synohen të realizohen nga politika e pjesëtuar në numrin e produkteve të lëvruara. Në shembullin e arsimit fillor, kostoja për njësi e produktit do të ishte kostoja totale e regjistrimit në arsimin fillor e pjesëtuar numrin e nxënësve të regjistruar.

Një shembull i thjeshtë i kostos të produktit do të ishte i pamjaftueshëm për t'u përdorur si bazë për kostim të qartë të politikave ose programeve. Sigurisht që duhet të shoqëroret me një varg standardesh të politikave të cilat përshkruajnë parametrat cilësor të lëvrimin të produktit. Në shembullin e arsimit fillor këto standarde do të ishin raporti nxënës-mësimdhënës, natyra dhe sasia e pajisjeve të mësimdhënies (librat, lapsat, kompjuterët, etj), standardi sipas të cilit do të trajnohen mësimdhënësit, mesatarja e madhësisë së shkollës e kështu me radhë.

Kostot për njësi të inputeve janë kosto për njësi të inputeve të ndryshme të cilat nevojiten për të financuar aktivitetet një programi ose nënprogrami të caktuar. Për shembull, kostot për njësi të inputeve në arsimin fillor do të ishin mesatarja e pagave të mësimdhënësve, mesatarja e kostos së librave shkollor, etj. Ky koncept është fokusi i këtij manuali.

Pas përcaktimit të politikës dhe produkteve përkatëse do të nevojitet një grup aktivitete për realizimin e politikës. Këto aktivitete në rastin e arsimit fillor, përfshijnë trajnimin e mësimdhënësve në arsimin fillor (për të mbajtur numrin aktual të mësimdhënësve të trajnuar ose për të rritur numrin e mësimdhënësve të trajnuar varësisht nga objektivat e politikës) dhe mësimi i nxënësve të shkollave fillore.

Në anën tjetër do të nevojitet një sasi e caktuar e inputeve për të realizuar aktivitetin në nivelin e kërkuar në secilën fushë të qëllimit të politikës që do të arrihet. Mund të ketë nevojë për punësimin e një numri të mësimdhënësve (për shembull, varësisht nga kufizimet fizike të furnizimit) për të lëvruar shërbime të mësimdhënies në arsimin fillor. Kostoja për njësi e

mësimdhënësve të arsimit fillor (për shembull, mesatarja e pagave të arsimit fillor) e shumëzuar me numrin e nevojshëm të mësimdhënësve do të jepte një komponentë të konsiderueshme të kostos totale të realizimit të qëllimit të politikës.

Shumëzimi i secilës kosto për njësi të inputit me numrin njësi të kërkuara do të përcaktojë koston totale të produktit të politikës. Pjesëtimi i kësaj kosto totale me sasinë e produktit të pikësnyuara jep koston për njësi të produktit. Modeli i koston për njësi pastaj mund të përdoret për modifikimin e objektivave të politikës sipas nevojës. Për shembull, kjo mund të përfshijë përlllogaritjen e koston të rritjes së numrit të produkteve të pikësnyuara (p.sh. regjistrimin në shkollën fillore, kilometra rrugë të ndërtuara, etj) për 10 për qind.

Ose, për shembull, mund të përfshijë përlllogaritjen e shtrirjes së ngushtimit të politikës ekzistuese nëse modeli i koston për njësi do të rezultonte me boshllëk financimi ndërmjet koston totale të politikës dhe totalit të burimeve në dispozicion për financimin e tij. (Ose burimet që mund të zhvendosen nga përdoruesit e tjerë për të mbajtur zotimin e politikës në kuadër të rrethanave.)

Për shumë objektiva të politikës, faktorët që ndikojnë në kërkesën për një shërbim të caktuar do të ndikojnë në fushëveprimin e politikës përkatëse. Për shembull, në rastin e arsimit fillor, numri i nxënësve që kanë nevojë për arsim fillor është funksion i numrit të grup-moshës së nxënësve në arsimin fillor (p.sh. grupi i nxënësve), numrin e atyre nxënësve përsëritës dhe numrin e nxënësve që braktisin sistemin gjatë progresit të grupit në sistem. Pasi që këta numra ndryshojnë atëherë do të ndryshojë edhe numri i nxënësve që do të shpërbëhet në kuadër të pikësnyimit të politikës. Duke pasur njohuri për koston për njësi produkti (për shembull, siç mund të nxjerrët nga modeli i koston për njësi), do të dihet edhe ndryshimi i kërkesave për financim në buxhet ose në KASH që rezultojnë nga fushëveprimi i politikës.

Një model i kostimit për njësi do të mundësonte edhe përlllogaritjen e pasojave të financimit të ndryshimeve tjera në fushëveprimin e politikës. Nëse ndryshojnë standardet atëherë kjo do të ndikoj në koston totale të politikës. Një politikë aktive për të ulur shkallën e braktisjes së shkollave, për shembull, do të rrit numrin e projektuar në grup që do të ketë pasoja në koston totale të politikës. Një shembull tjetër (nga një sektor tjetër) do të ishte gjerësia standarde e rrugëve. Në këtë rast, me ndryshimin e gjerësisë do të ndryshojë e kostoja për njësi kilometër të rrugës.

3.12 Burimet e financimit

Ekziston një kuptim i përgjithshëm në radhët e organizatave buxhetore që Ministria e Financave duhet të informohen për aktivitetet dhe nismat që duhet të financohen nga buxheti, mirëpo fatkeqësisht nuk ndodh çdo herë që financimet tjera t'i shpaloen Ministrisë së Financave. Kjo rezulton me informata jo të plota për MF dhe vështirëson më tej planifikimin fiskal afatmesëm. Nëse MF-ja nuk është e vetëdijshme për nismat e reja, pavarësisht burimit të financimit atëherë nuk mund të planifikojë financime për koston operative që duhet të financohen nga buxheti i Kosovës pas përfundimit të realizimit të nismës së re.

Propozuesit e nismave të duhet të identifikojnë të gjitha burimet e financimit që i kanë në dispozicion për zbatimin e nismave. Këto do të bëhen burime të propozuara të financimit dhe Ministria e Financave do të komentojë se a janë në dispozicioni dhe ndikimin e burimeve të tilla të propozuara të financimit në buxhetin afatmesëm dhe në planet më të gjera fiskale.

Për shembull, organizatat buxhetore duhet të ofrojnë informata siç janë se çfarë burime të financimit do të nevojiten, për shembull:

- Për të siguruar se një objekt i ndërtuar nga fondet e partnerëve zhvillimor do të funksionojë;
- Për të siguruar se një sistem ose procese të përmirësuara me financim nga partnerët zhvillimor do të vazhdojnë të përdoren dhe mirëmbahen pas përfundimit të projektit.
- Për të siguruar, se një rrugë e ndërtuar rishtazi do të mirëmbahet përmes ndarjes së fondeve shtesë në kategorinë e mallrave dhe shërbimeve për mirëmbajtje, ose përmes formave tjera të mirëmbajtjes siç mund të jetë ndonjë formë e partneritetit publiko-privat.

Ngjashëm, duhet t'i kushtohet kujdes që MF-ja të informohet për nismat që propozohen të financohen përmes huamarrjes. Për një organizatë buxhetore mund të jetë e qartë se një nismë prioritare nuk mund të financohet nga buxheti i Kosovës, dhe propozuesi ka identifikuar organizata të cilat shprehin interesimin për të ofruar fonde në formë të huamarrjes. Propozuesi, duhet të ofroj informatat se si asetit do të vazhdojë të jetë operativ dhe që shërbimet i ofrohen publikut.

Vërejtje: Huamarrja në fazën e hershme të nismës konsiderohet si burim i veçantë i financimit. Sidoqoftë, në rast se nisma miratohet atëherë financimi nga huamarrja do të duhej t'i nënshtrohej rregullës fiskale të MF-së. Në fund, nëse nisma e re realizohet, atëherë huamarrja bëhet pjesë e kufirit buxhetor për sektorin apo nënsektorin, apo organizatën buxhetore dhe programin/departamentin.

4. Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Dokumentet Vendimmarrëse

Korniza për zhvillimin e politikave në Kosovë përmbajnë qasje të ndryshme për të iniciuar dhe për të shqyrtuar nisma të reja para dorëzimit në qeveri për miratim. Politikat e tilla iniciohen përmes dokumenteve të ndryshme vendimmarrëse si më poshtë

1. Koncept dokumentet;
2. Projektligjet;
3. Aktet nënligjore të Qeverisë;
4. Aktet nënligjore të ministrive
5. Strategjitë dhe planet e veprimt;
6. Vendimet e qeverisë;
7. Marrëveshjet për bashkëpunim ndërinstytucional;
8. Nismat tjera.

Çdonjëra prej të lartpërmendurave mund të iniciohet nga njësi të ndryshme organizative brenda organizatave buxhetore, ose nga një apo më shumë organizata buxhetore në rastet kur çështja që duhet të adresohet ka të bëjë me mandatet e disa organizatave buxhetore. Në veçanti, nismat e reja mund të propozohet nga një organizatë buxhetore ose një njësi specifike organizative dhe që mund të ketë ndikim në një njësi organizative të një organizate qendrore buxhetore, dhe disa nisma mund të ketë ndikim më të gjerë duke përfshirë edhe buxhetet e pushteteve komunale. Gjithashtu, ndikimi në buxhetin e organizatave nënkupton ndryshim të buxhetit që është të miratuar në bazë të disa prioriteteve të deklaruara.

Duke u bazuar, çfarëdo ndryshime të bëra gjatë vitit trajtohen si ndryshime në politikat aktuale, përmes nismave të reja, apo zgjerimin e nismave ekzistuese. Rrjedhimisht, ndryshimet në buxhet në realitet janë ndryshime në prioritete dhe logjikisht konsiderohen nisma të reja të cilat duhet të koston dhe ndikimi buxhetor i tyre të vlerësohet.

4.1 Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor i Koncept Dokumenteve

Koncept dokumentet kryesisht përgatiten si rezultat e një çështje e cila do të trajtohet apo përmirësohet nga institucioni propozues. Me rastin e përgatitjes së propozimit, analiza duhet të përfshijë marrjen parasysh të opsioneve të ndryshme të cilat marrin parasysh kufizimet administrative, financiare dhe legjislative për zbatimin e politikave. Analiza e tillë nuk ndihmon vetëm në shtjellimin e duhur të çështjes, por edhe informatat e siguruara nga analiza te tilla ndihmojnë në procesin e vlerësimit të ndikimit buxhetor dhe i mundëson organizatave buxhetore të krijojnë një rast më të mirë për shqyrtim nga qendra e qeverisë.

Llojet e nismave për të cilat nevojiten përgatitja e koncept dokumenteve, përfshirë por nuk është e kufizuar vetëm në:

- Legjislacioni i ri primar dhe sekondar;
- Ndryshimet në legjislacionin primar dhe sekondar;

- Nismat jolegjislative të cilat kanë ndikim të konsiderueshëm social, ekonomik apo ndikim tjetër.
- Propozimet tjera me kosto të lartë siç janë:
 - Programe të reja ose të korigjuara të shpenzimeve;
 - Projekte të reja apo të korigjuara të shpenzimeve.

Gjatë kryerjes së Vlerësimit të Ndikimit Buxhetor për Koncept Dokumente, rekomandohet të ndërmerren hapat si në vijim.

HAPI 1 – Kryerja e analizës së politikave

Kjo fazë rezulton me përshkrimin e gjendjes aktuale.

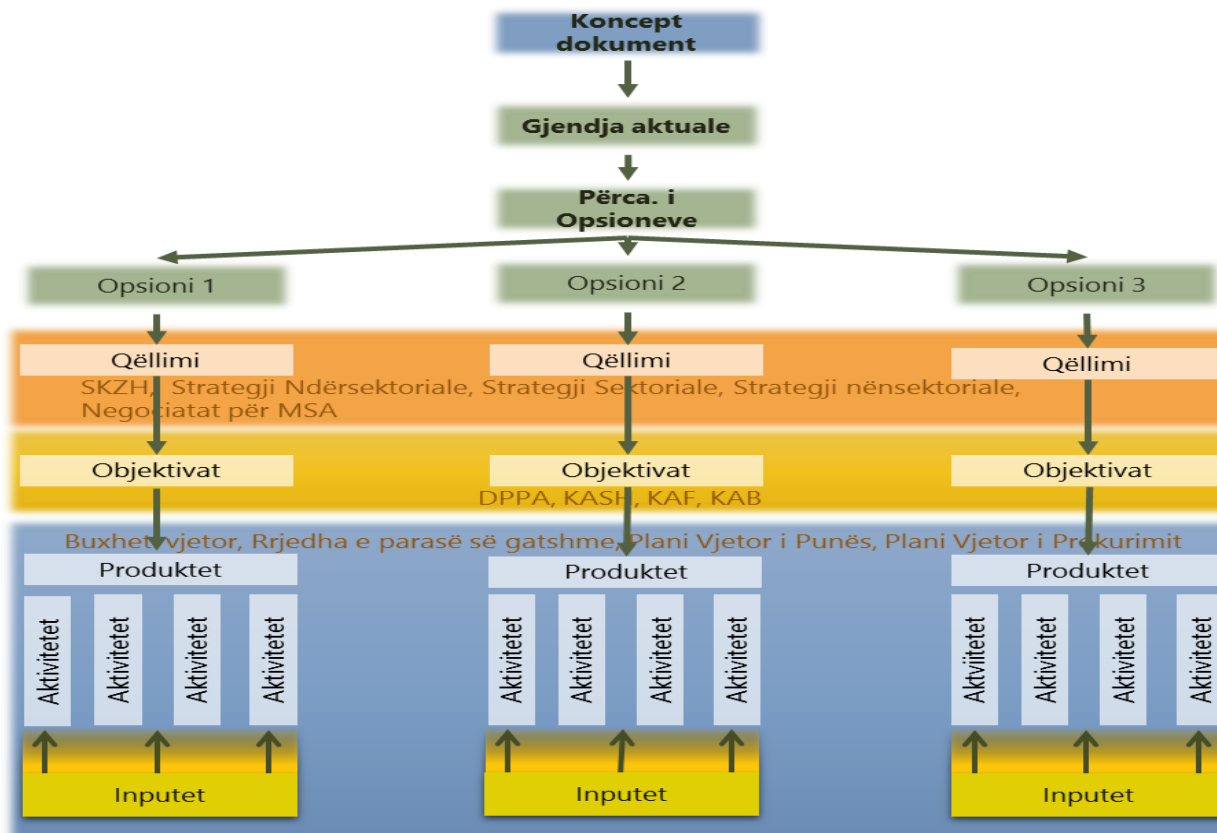
STEP 2 – Identifikimi i opsioneve.

Kjo fazë do të rezultojë me identifikimin e opsioneve të ndryshme, me të cilat krijohet një bazë më e mirë për vendimmarrje të informuar nga Qeveria.

STEP 3 – Të bëhet VNB-ja për secilin opsion

Ky hap përfshinë zbatimin e strukturës së përgjithshme të VNB-së për secilin opsion. Sa i përket përcaktimit të qëllimeve, është me rëndësi të identifikohet në secili opsion do të kontribuojë në arritjen e të njëjtin qëllim apo secili opsion ka qëllim të veçantë. Nëse është kjo e dyta atëherë qëllimi specifik e i dëshirueshëm duhet të identifikohet për secilin opsion. Pastaj, të vazhdohet me përcaktimin e objektivave afatmesme, dhe produkteve dhe aktiviteteve për secilin opsion, për të mundësuar përlogaritjen e resurseve të nevojshme dhe kostimit të atyre resurseve me qëllim që të gjendet totali i koston për secilin opsion për periudhën afatmesme. Në fund, përcaktohen burimet e propozuara të financimit për secilin opsion. Shih figurën më poshtë..

Figura 5: VNB për Koncept Dokumente

4.1.1 Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Projektligjet dhe Aktet nënligjore të Qeverisë

Pavarësisht mungesave, ndryshimi i kornizës ligjore shpesh është përdorur si vegël e vetme për zbatimin e politikave të reja në Kosovë. Deri më sot, shumë ligje janë dorëzuar dhe miratuar me ndikim të konsiderueshëm buxhetor, ekonomik dhe sociale, e të cilat kanë mbetur pa u zbatuar. Në shumë raste, zbatimi i tyre është shtyer për shkak të mungesës së analizës së duhur të gjendjes dhe mungesës së marrjes së parasysh të kufizimeve të resurseve. Në situatat e tilla, duke mos pasur resurse në dispozicion, dhe pa ndonjë zgjidhje tjetër të paraqitur, zbatimi i ligjeve është pezulluar deri në një datë të mëvonshme. Një shtyrje e tillë e zbatimit të akteve ligjore nënkupton se nismat e propozuara prioritare nuk janë zbatuar dhe rrjedhimisht publiku ose grupet e synuara nuk kanë pranuar shërbimet apo produktet e deklaruar nga Qeveria. Koncepti që qëndron prapa këtij doracak mbështetë idenë për shqyrtim me kujdes të nismave të reja, duke përfshirë, e mos u kufizuar vetëm në, ligje për të siguruar se prioritetet e politikave zbatohen.

Në këtë kontekst, struktura e përgjithshëm e VNB-së në harmoni me praktikat e mira e konsideron ligjin, apo ndryshimin e një ligji si produkt. Prandaj, përpiluesit është me rëndësi të marrin parasysh edhe periudhën përtej draftimit të ligjit, së paku periudhën afatmesme e cila do të informonte vendimmarrësit në procesin e ndarjes së resurseve. Si e tillë, do të ishte mirë që VNB-ja të përfshijë ligjin i cili do të miratohet në Vitin 1, si dhe aranzhimet praktike të zbatimit në Vitin 2 dhe 3. Kjo VNB mund të kryhet si pjesë e Koncept Dokumentit, dhe me rastin e dorëzimit të legjisllacionit për miratim atëherë do të nevojitej një VNB tjetër në rast se nuk ka ndryshime në krahasim me VNB-në e dorëzuar si pjesë e Koncept Dokumentit.

Gjithashtu, për qëllim të rregullimit të mëtejshëm të një çështje ose një fushe, ministritë dhe agjencitë me ligj janë të autorizuar të përpilojnë dhe miratojnë akte nënligjore. Supozohet se aktet e tilla ligjore kanë ndikim neutral në buxhet, mirëpo fakti që ekziston nevoja për një akt nënligjor dhe zbatim të tij, kjo do të thotë se do të ndodhin disa ndryshime në punën e ministrisë apo organizatës buxhetore, dhe ndryshimet e tilla nuk kanë vetëm ndikim të përkohshëm, por do të ndikojë edhe në buxhetin e viteve të ardhshme. Kjo do të thotë se ose stafi do të ndryshojë mënyrë e punës, për çka nevojiten trajnime, ose mund të ndodhin ndryshime në aranzhimet organizative për disa funksione të caktuara. Pavarësisht kësaj, nevojiten resurse, prandaj resurset e tilla duhet të kostohen, drejt produkteve që duhet të krijohen.

Shembull:

Nëse një ministri përcakton si prioritet për uljen e rasteve të aksidenteve në trafik, atëherë në dispozicion do të ketë disa opsione për të realizuar prioritetin e tillë.

Opsioni i 1-rë do të ishte të vazhdohet me situatën e tanishme (status quo) që do të thotë se nuk do të bëhet asnjë intervenime, prandaj nuk do të ketë ndryshime në aktivitetet, dhe rrjedhimisht nuk do të ketë ndikim në buxhet.

Opsioni i 2-të do të ishte amandamentimi i ligjit aktual për Sigurinë në Komunikacionin Rrugor për të përfshirë masat për uljen e rasteve të aksidenteve. Amandamentimi i tillë do të përfshinte krijimin e Agjencisë për Siguri në Trafik, që në bashkëpunim me institucionet hulumtuese do të punonte më shumë në përmirësimin e standardeve të testimit, ofrimin e trajnimit për Instruktorët për Vozitje në lidhje me standardet e reja e kështu më radhë. Më tutje, ndryshimi i ligjit mund të nxisë edhe ndryshimin e akteve nënligjore, të cilat duhet të trajtohen si produkte, e në këtë mënyrë duke dhënë një pasqyrë të qarte se çfarë duhet të bëhet për të siguruar realizimin e opsionit në rast të miratimit tij.

Opsioni i 3-të do të ishte rritja e nivelit të zbatimit të ligjeve aktuale, përmes rritjes së njësive të policisë së trafikut. Sigurisht që për një gjë të tillë nuk nevojitet miratimi i ligjit, por nevojitet rritja e numrit të oficerëve të policisë së trafikut, dhe si pjesë e opsionit, gjithashtu mund të bëhet një fushatë vetëdijesimi nga oficerët policor ose nga mësimdhënësit ose nga zyrtarët e ministrisë përgjegjëse për zhvillimin e politikave të trafikut. Secila prej më lartë ka një kosto e cila duhet të llogaritet dhe të propozohen burimet e financimit për të informuar vendimmarrësit.

4.1.2 Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor i Marrëveshjeve Ndër-Institucionale

Duke pasur parasysh se marrëveshjet ndërkombëtare në shumicën e rasteve ratifikohen nga Kuvendi përmes legjislacionit primar, qasja e VNB-së që përdoret për legjislacion primar dhe sekondar mund të përdoret për të gjetur koston dhe për të bërë vlerësimin e ndikimit buxhetor të marrëveshjeve ndërkombëtare. Dallimi këtu qëndron vetëm në procesin e miratimit, ku në këtë rast marrëveshja e negociuar duhet të dorëzohet në qeveri përmes Ministrisë së Punëve të Jashtme.

Përcaktimi i qëllimeve, objektivave, produkteve dhe aktiviteteve, si dhe resurseve që do të përdoren nuk janë të dobishme vetëm për ZKM dhe MF, por edhe për Ministrinë e Punëve të Jashtme.

4.2 Kostimi dhe vlerësimi i ndikimit buxhetor për Strategjitë dhe Planet e Veprimit

Strategjia është një dokument që paraqet veprimet e zgjedhura nga Qeveria për zbatimin e një politike në një fushë. Veprimet e tilla mund të jenë për arritjen e qëllimeve dhe objektivave të Qeverisë në nivel ndërsektorial, sektorial dhe nënsektorial. Qëllimet dhe objektivat pastaj arrihen përmes mjeteve dhe veprimeve të ndryshme siç janë:

- Ofrim i drejtëpërdrejtë i shërbimeve te amvisëritë;
- Ofrim i drejtëpërdrejtë i shërbimeve për akterë tjerë;
- Krijimin e kornizës ligjore dhe rregullative;
- Sigurimi i zbatimit të ligjeve dhe rregulloreve;
- Përkrahja dhe aranzhimet kontraktuale për ofrimin e shërbimeve publike përmes akterëve joshitetëror.

Dokumentet strategjike mbulojnë një periudhë afatgjatë për më shumë se 5 vite. Çfarëdo dokumenti strategjik që është më pak se 4 vite, ose është dyfishim i KASH-it, e në këtë mënyrë “humbje e resurseve për planifikim dhe buxhetim, apo (skenari më i keq) arritja në konkludime për planifikim dhe resurse të cilat janë ndryshme me ato që zhvillohen në KASH për periudhën e njëjtë”⁸.

Pasi që dokumentet strategjike mbulojnë një periudhë më të gjatë se 5 vite, kjo e bën të vështirë të bëhet Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për tërë periudhën e mbuluar nga strategjika. Mirëpo, lexuesit këshillohen që në rast të tilë të marrin parasysh aspekte ekonomike, fiskale dhe sociale gjatë përpilimit të strategjisë. Në anën tjetër, në mënyrë që strategjia të zbatohet, disa aranzhime në formë të veprimeve duhet të përcaktohen. Këto aranzhime mund të përcaktohen në formë të Planit të Veprimit ose përmes përfshirjes së drejtëpërdrejtë të produkteve dhe aktiviteteve në KASH dhe buxhet. Sidoqoftë, Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor që zbatohet për periudhë

⁸http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Doracaku_per_pergaditjen_e_strategjive_sektorale_Final_Qershori_2013.pdf

afatmesme (e njëjtë me KASH) mund të zbatohet lehtë për planet e veprimit për zbatimin e strategjive.

4.2.1 Zbatimi i strukturës së VNB-së për Planet e Veprimit për Zbatimin e Strategjive

Zbatimi i strukturës së VNB-së për plane e veprimit për zbatimin e strategjive varet nga kualiteti i dokumenteve strategjike të miratuara. Gjatë viteve të fundit, Kosova ka shënuar përmirësime në këtë fushë, dhe përpjekjet për përmirësim të mëtejme janë duke shkuar. Përmirësimi më i theksuar është kufizimi i numrit të objektivave strategjike më së shumti në 5 si dhe uljen e numrit të strategjive përmes konsolidimit në kuadër të sektorëve apo fushave të politikave.

Si mundet VNB-ja të zbatohet për Planet e Veprimit për Zbatimin e Strategjive? Kjo mund të bëhet duke marrë parasysh se ka lloje të ndryshme të strategjive të cilat mund të konsolidohen në tri lloje:

1. Strategjitë ndërsektoriale;
2. Strategjitë sektoriale
3. Strategjitë nënsektoriale

Nëse shohim se si të zbatohet. Në rast të strategjive nënsektoriale, Objektivat Strategjike mund të kanë të bëjnë me Sektorë. Në rastin e strategjive sektoriale, objektivat strategjike mund të jenë në nivel nënsektori. Në këtë rast, Planet e Veprimit planifikohen sipas Objektivit Strategjik. Prandaj, BIA duhet të bëhet për secilin objektiv strategjik. Në fund, rekomandohet që qëllimet të jenë në nivel nënsektori, pasi që është më shumë në nivelin në të cilin ndahet buxheti, prandaj është më lehtë të bëhet përlogaritja e kostove dhe përfshirjes së tyre në buxhet.

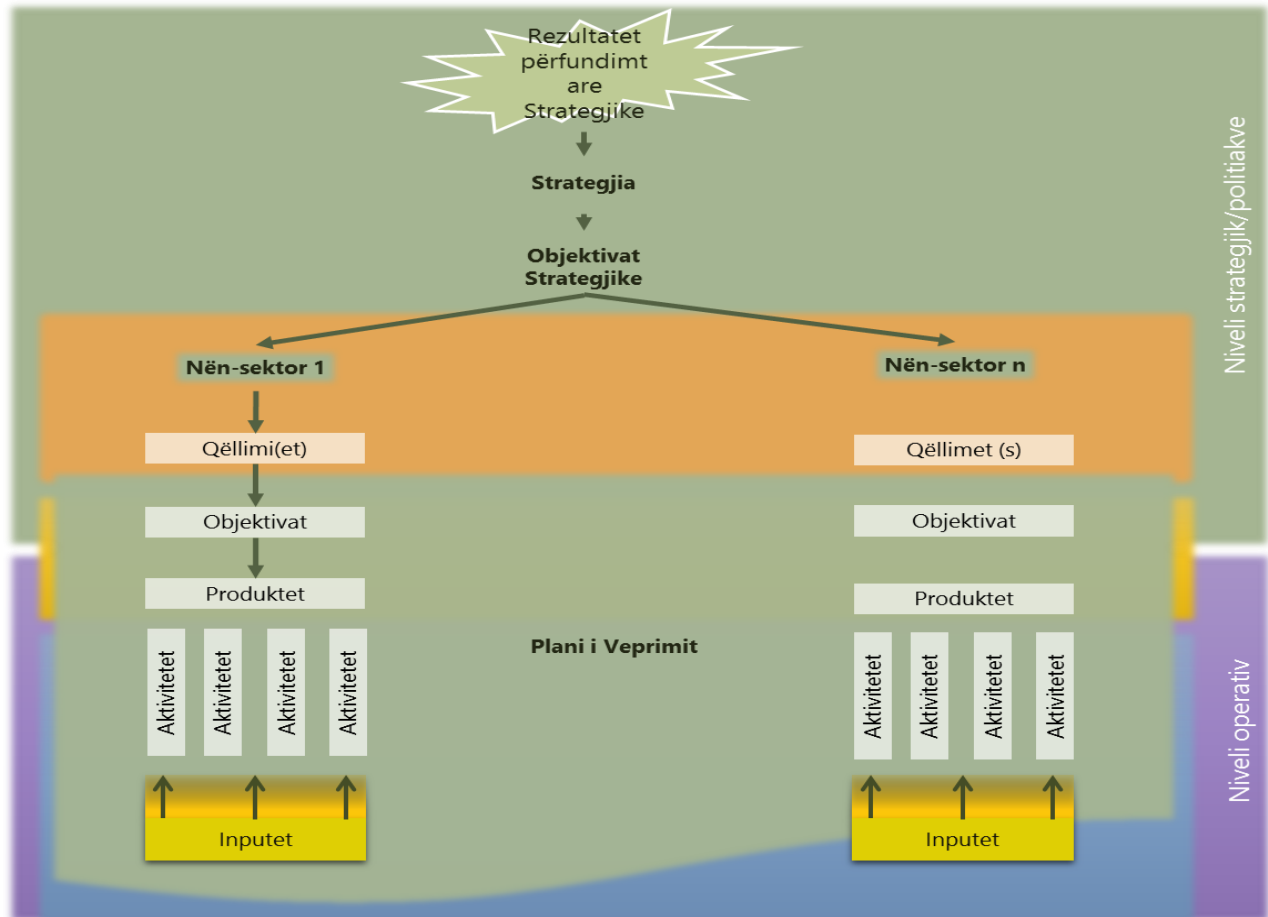

Figura 6: VNB për Planet e Veprimit për Strategji

Shembull:

Nëse qeveria ka si prioritet përmirësimin e sigurisë në trafik ajo mund të zhvillojë një strategji që përfshinë më shumë se 1 sektor. Në veçanti, një strategji e tillë mund të përfshijë sektorët si në vijim:

- Transporti,
- Sundimi i Ligjit,
- Arsimit.

Më tutje, transporti mund të zërthehet më tutje në nënsektor siç është Transporti Rrugor, Sundimi i Ligjit në Sigurinë në Trafik (Policia), Arsimit në Arsimin Fillor dhe të Mesëm. Secili prej nënsektorëve mund të ketë të njëjtin qëllim, mirëpo secili mund të mbështetë realizimin e objektivave të ndryshëm për nënsektorin e tyre përmes produkteve.

Policia ose Siguria në Trafik mund të rrisë numrin e patrullimeve, të zbatojë fushata të vetëdijesimit përmes shpërndarjes së broshurave tek shoferët. Arsimit mund të punojë në zhvillimin e librave për trafikun për fëmijë dhe përfshirjen e tyre në kurrikulën e arsimit fillor, e cila do të zbatohet përmes trajtimit të mësimdhënësve, organizimit të kuizeve e kështu me radhë.

Infrastruktura rrugore mund të përcaktojë një objektiv për uljen e numrit të segmenteve rrugore me rrezik të lartë të aksidenteve përmes intervenimit në formë të projekteve për përmirësimin e infrastrukturës ose eliminimin e segmenteve të tilla. Të gjitha këto mund të kontribuojnë në arritjen e një apo më shumë qëllimeve. Për secilin prej tyre, mund të përcaktohen produktet dhe aktivitetet SMARTER për arritjen e objektivave SMART dhe qëllimeve specifike e të dëshirueshme. Dhe në fund, aktivitetet dhe resurset, duhet të kostohen për të nxjerrë koston totale të Planit të Veprimit.

4.3 Kostimi dhe Vlerësimi i Ndikimit Buxhetor për Vendimet e Qeverisë

Qeveria e Kosovës në mbledhjet e saj miraton një numër të konsiderueshëm të vendimeve. Mirëpo, jo të gjitha vendimet duhet t'i nënshtrohen VNB-së. Për qëllime të Udhëzimit Administrativ për VNB dhe këtij doracakut, Vendimet e Qeverisë mund të klasifikohen në 4 kategori:

1. Vendimet e Qeverisë me të cilat miratohen dokumente vendimmarrëse për të cilat duhet të bëhet VNB-ja sipas udhëzimit administrativ dhe formulari i VNB-së është pjesë e dokumentit vendimmarrës. Duke pasur parasysh se VNB-ja është pjesë e dokumentit vendimmarrës, Vendimi i Qeverisë për miratimin e dokumentit të tillë nuk ka nevojë të kalojë në një proces tjetër të VNB-së.
2. Vendimet e qeverisë për miratimin e dokumenteve që miratohen në baza vjetore. Shembuj të dokumenteve të tilla përfshijnë: Plani Vjetor i Punës i Qeverisë (përfshirë agjendën legjislativë dhe listë strategjive), vendimet për miratimin e KASH-it, vendimet për miratimin e buxhetit vjetor dhe dokumenteve të ngjashme, për të cilat supozohet se kanë kaluar në procesin e VNB-së në faza të hershme në formë të nismave. Më tutje, duke marrë parasysh se vendimet e tilla merren në baza periodike, atëherë përkufizimi i nismave të reja nuk zbatohet në rastet e tilla. Sidoqoftë, këshillohet që përmbajtja e dokumenteve të tilla, të jetë e kostuar dhe e planifikuar për të mundësuar zbatim të lehtë të politikave të deklaruara.
3. Vendimet për çështje për çka nevojitet financim, e të cilat nuk janë propozuar si pjesë e ndonjë dokumenti vendimmarrës duhet të kalojnë nëpër procesin e vlerësimit të ndikimit buxhetor për periudhë afatmesme.
4. Vendimet për miratimin e financimit për raste të katastrofave natyrore ose ndonjë situatë tjetër emergjente, për çka VNB-ja nuk është e realizueshme, dhe në të njëjtën kohë nuk mund të bëhet.

1. Shtojca

1.1 Një Rast Studimi⁹ për Dogana dhe Akcizë si Program Shpenzimi¹⁰

HYRJE

Ky rast studimor ilustron konceptet në kapitullin 2 të manualit të kostimit. Këto janë përshtatur nga kërkesat e Ministrisë së Financave për Dogana dhe Akcizë në kuadër të përgatitjes së KASH 2013-2015.

PEMA E PROGRAMIT

Pema e programit është një mënyrë efektive e demonstrimit të kornizës konceptuale për të gjitha kërkesa për përgatitjen e një kërkesë për KASH për një program të organizatës buxhetore. Pema e Programit është një mënyrë skematike për përshkrimin e punës së planifikuar të një programi.

Pema e programit tregon se si resurset që alokohen për detyra individuale (aktivitete) eventualisht do të çojnë në realizimin e ambicieve afatgjata të politikës (Qëllimeve Shuma totale e burimeve të alokuara në Aktivitete do të barazojë shpenzimet totale të buxhetuara të Programit. Ose, e parë nga një këndvështrim tjetër, do të tregojë se si ambiciet afatgjata të politikës (Qëllimi) konvertohen në një tërësi ose grup konkret detyrash (Aktivitete) të cilat do të kryhen vit pas viti dhe produktet të cilat mund të maten dhe monitorohen me qëllim që të sigurojnë zbatimin e politikës së synuar.

Pema e Programit përfshin çdo nivel të planifikimit dhe analizës së buxhetit dhe mbulon çdo artikull të shpenzimeve të Programit. Është përfaqësimi më gjithëpërfshirës i ndërlidhjes së politikave dhe shpenzimeve. Lidhja e të gjitha Aktiviteteve me Qëllimin e politikës mund të gjurmohet nëpërmjet Produkteve dhe Objektivave të programit.

⁹ Vëni re se ky rast studimi është një ilustrim i mënyrës se si konceptet e paraqitura në këtë manual kostimi mund të zbatohen në Kosovë. Sidoqoftë, të dhënat nuk reflektojnë realitetin pasi që ato është dashur të zgjerohen me qëllim të shpjegimit të plotë të koncepteve të ndryshme që përdoren në shembuj

¹⁰ Sipas structures së buxhetit të Republikës së Kosovës, programi identifikohet si department funksional. Duke marrë parasysh këto, në këtë rast studimi përdoret shprehja "program"

RAST STUDIMI I BAZUAR NË KËRKESËN E DOGANAVE TË KOSOVËS, MINISTRIA E FINANCAVE PËR KASH

Ky rast studimor jep këshilla ose paraqet mënyrën e bërjes së një plani të mire buxhetor i cili paraqet mënyrën sesi Ministria e Financave mund të bëjë lidhjen e politikës me veprimet që duhen ndërmarrë për zbatimin e saj. Pikërisht ky plan përdoret për të informuar Qeverinë, Parlamentin dhe publikun për masat që duhen marrë. Ai ndihmon në procesin e vendimmarrjes si politikanët ashtu edhe menaxherët. Shembujt e dhënë më poshtë nuk janë rregulla absolute që duhen kopjuar. Ato duhet të përdoren si një pike referimi për të filluar diskutimin për mënyrën sesi Ministria mund të paraqesë sa më saktë llojin, shkallën dhe volumin e punës së saj në planin buxhetor. Përcaktimet apo përkufizimet e përdorura në studim nuk janë dhënë vetëm për Doganën e Kosovës pasi ato janë të vlefshme të përdoren si një udhërrëfyes apo gurdë nga të gjitha organizatat buxhetore.

Përshkrimi i Politikës së Programit

Një përshkrim i mirë i politikës së programit mund të jetë::

Një administratë e modernizuar doganore që respekton praktikën e mira të BE-së e që operon me efikasitet të lartë duke realizuar në mënyrë vullnetare vetëplotësimin e deklaratave doganore.

Qëllimet Afatgjata të Politikës duhet të jenë të matshme dhe të kufizuara në kohë. Për këtë arsye qëllime si ‘Administrim korrekt dhe eficient i sistemit të themeluar me ligjin e Doganave dhe kontroll i taksave për mallrat e eksportuara dhe të importuara në Kosovë, dhe çdo çështje tjetër që mund të dale nga ligjet e Kosovës’ nuk janë përcaktuara siç duhet. Qëllime të përcaktuara mire mund të jenë:

- 100% e importeve dhe eksporteve kryhen nëpërmjet Shërbimit Kosovar të Doganave deri në vitin 20xx
- Në vitin 20xx nuk do hyjë asnjë produkt ilegal në Kosovë.
- Në vitin 20xx, 100% e të ardhurave të vlerësuara mbliidhen
- Në vitin 20xx Kosova do të jetë anëtare e Organizatës Botërore të Doganave.

Këto qëllime janë specifike dhe nuk përsërisin Politikën e Programit. Pikësynimet sasiore dhe vitet janë dhënë thjeshtë si shembuj dhe nuk kërkohet që ato të zbatohen në Kosovë.

Objektivat e Politikës së Programit

Objektivat e programit që do të përcaktohen duhet të jenë SMART, pasi ato janë baza e planifikimit të produkteve dhe aktiviteteve, dhe në këtë mënyrë mund të monitorohen ashtu siç duhet. Objektivat e Doganës mund të jenë:

Objektivi 1.

Approximation of the Customs Legislation with the best practices of the EU, measured by the following performance indicator:

Treguesi a. X% e legjislacionit Doganor, ose x ligje dhe xx akte nënligjore, të përfaqësuara me praktikën më të mirë të BE në vitin 2013 krahasuar me X% në vitin 2012 (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014-2015)

Objektivi 2:

Rritja e efektivitetit në mbledhjen e detyrimeve doganore dhe lehtësimin e procedurave doganore i matur nga treguesit e mëposhtëm të performancës:

Treguesi b. X pika të reja të kalimit të kufirit të nderuara në vitin 2013 (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Treguesi c. X% e importeve përdorin Kanalin e Verdhë dhe përzgjidhen duke përdorur vlerësimin e riskut në ASYCUDA World (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015).

Treguesi d. Y% e importeve që përdorin Kanalin e Verdhë i nënshtrohen auditit pas zhdoganimit (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015).

Objektivi 3:

Modernizimi i Shërbimit Doganor dhe i Infrastrukturës Doganore, i matur nga treguesit e mëposhtëm të performancës:

Indicator e. 100% e operacioneve doganore që bëhen më të lehta çdo vit me anë të ASYCUDA World.(jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Treguesi f. 'x' numër i stafit është trajnuar në procedurat doganore të Komisionit Evropian në çdo vit (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Treguesi g. x% e ndërtesave ekzistuese janë përmirësuar (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Treguesi h. Një post i Ri Doganor është hapur (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Objektivi 4:

Goditja ndaj trafikimit të paligjshëm, i matur nga treguesit e mëposhtëm të performancës:

Treguesi i. X numër arrestimesh dhe dënimesh për kontrabandë (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Treguesi j. është kryer X numër konfiskimesh të substancave të paligjshme (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Aspekti më i rëndësishëm i këtyre treguesve është se janë të bazuar në informata aktuale që mund të mbledhen dhe ekziston një linjë bazë (të dhënat historike – 2011 ose 2012) për përmirësime që të bëhet matja – nëse të dhënat nuk ekzistojnë ose nuk mund të mbledhen atëherë nuk mund të përdoret treguesi.

Produktet dhe aktivitetet e programit

Ne do përcaktojmë Produktet dhe Aktivitetet e Programit vetëm për Objektivin 2. Arsyeja për këtë veprim është se pema e programit për këtë objektiv është e plotë pasi në të përfshihen edhe Projekte (për Treguesin b) dhe për 2 Treguesit e tjerë kemi produkte të drejtpërdrejta. Logjika apo mënyra e arsyetimit e mëposhtme duhet përdorur edhe për produktet e tjera.

Projektet

Shembulli i punuar propozon një strukturë të Projekteve dhe Produkteve të Doganës së Kosovës. Qëllimi i paraqitjes së kësaj strukture është që ti jepet një vëmendje më strategjike paraqitjes së shpenzimeve kapitale (investimeve) duke bërë të mundur krahasimin e kostos për njësi. Për këtë arsye propozohet që për Objektivat e mësipërm të mos jepen shumë projekte të specifikuar sipas vendit ku ato do të zbatohen, por të jepen projekte të agreguara (të grupuara). Atom und të përcaktohen duke u nisur nga lloji i godinave të Pikave të Kalimit Kufitar që do të ndërtohen.

Objekivi 2:

Rritja e efektivitetit në mbledhjen e detyrimeve doganore dhe lehtësimin e procedurave doganore i matur nga treguesit e mëposhtëm të performancës::

Treguesi b. X pika të reja të kalimit të kufirit të ndërtuara në vitin 2013 (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015).

Për realizimin e treguesit të b të objektivit nevojiten XXX euro për produktet të dhëna më poshtë të organizuara në projekte:

Projekti 1: Ndërtimi i objekteve të vogla të Pikëkalimeve Kufitare.

Produktet:

- 3 objekte të vogla të Pikave të Kalimit Kufitar të ndërtuara në vitin 2013 në zonat x, y dhe z, me një kosto prej YYY euro (duhet të jepen shifrat përkatëse edhe për vitet 2014 dhe 2015)

Projekti 2: Ndërtimi i objekteve të mëdha të Pikëkalimeve Kufitare.

Produktet:

- 3 objekte të mëdha të Pikave të Kalimit kufitar të ndërtuara në vitin 2013 në zonat x, y dhe z, me një kosto prej YYY euro (duhet të jepen shifrat përkatëse edhe për vitet 2014 dhe 2015).

Rritja e efektivitetit në mbledhjen e detyrimeve doganore dhe lehtësimin e procedurave doganore i matur nga treguesit e mëposhtëm të performancës:

Treguesi c. X e importeve përdorin Kanalin e Verdhë dhe përzgjidhen duke përdorur vlerësimin e rrezikut në ASYCUDA World (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015).

Treguesi d. Y% e importeve që përdorin Kanalin e Verdhë i nënshtrohen auditit pas zhdoganimit (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)

Për realizimin e Treguesve c dhe d të Objektivit duhet XXX euro për të ofruar produktet e mëposhtme:

Produktet:

- Instalohet softi i ASYCUDA-s në x poste të Pikave të kalimit Kufitar në 2013, me një kosto prej YYY euro (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)
- Të gjitha Arkivat dhe Dokumentet janë rifreskuar në 2013, me një kosto prej YYY euro (edhe për vitet e tjera është e njëjta, por është mjaft e rëndësishme të jepet ndryshimi në kosto, gjithmonë nëse ka një ndryshim)
- X numër i pajisjeve “elektronike” është instaluar (të një tipi të specifikuar) në 2013, me një kosto prej YYY euro (jepni vlerat përkatëse për vitet 2014 dhe 2015)
- Tjetër??

Aktivitetet

Duhet të specifikohen aktivitete/veprime të thjeshta dhe ato duhet të shoqërohen me koston përkatëse për secilin nga Produktet. Për Produktet e Objektivit 2, Treguesi b, aktivitetet mund të jenë:

Aktiviteti 1: Specifikimi i kushteve arkitekturore dhe teknike të Pikave të Kalimit të Kufitar.

Aktiviteti 2: përgatitja e procedurës së tenderimit

Aktiviteti 3: zbatimi i procedurës së tenderimit për të ndërtuar Pikat e reja të Kalimit Kufitar

Aktiviteti 4: Vënia në punë e Pikave të reja të Kalimit Kufitar

Aktiviteti 5: etj

Për produktet që kanë të bëjnë me objektivin 2, treguesit c dhe d, dhe aktivitetet e mundshme mund të jenë:

Produkti ‘instalohet softi i ASACUDA-s’ mund të lidhet me këto aktivitete:

Aktiviteti 1: Instalimi i softit të ASYCUDA-s në të gjitha postat Doganore

Aktiviteti 2: Operimi me softin e ASYCUDA-s në të gjitha postat Doganore

Aktiviteti 3: etj.

Produkti ‘Të gjitha Arkivat dhe Dokumentet janë rifreskuar’ mund të lidhet me këto aktivitete:

Aktiviteti 1: Rifreskimi dhe mirëmbajtja e Arkivave

Aktiviteti 2: Rifreskimi dhe mirëmbajtja e Dokumenteve

Aktiviteti 3: etj

Produkti 'X numër i pajisjeve "elektronike" është instaluar (të një tipi të specifikuar)' mund të lidhet me këto aktivitete:

Aktiviteti 1: Përgatitja e procedurës së tenderit

Aktiviteti 2: Zbatimi i procedurës së tenderit për të blerë pajisje "Elektronike"

Aktiviteti 3: etj